

Iets over middeleeuwse scribenten inzonderheid te Oudenaarde

DOOR

Dr. M. HOEBEKE

Waar bij het taalonderzoek van middeleeuwse bronnen als oorkonden en andere ambtelijke stukken tot nog toe gewoonlijk vrede werd genomen met een summierere behandeling van de klerken of zelfs stilzwijgend werd aanvaard, dat we de middeleeuwse scribenten niet of nauwelijks konden kennen, blijkt dat bij een grondige navorsing van de stedelijke bronnen verrassende resultaten kunnen worden geboekt. Ik wil dat hier nader toelichten aan de hand van de gegevens die ik over de Oudenaardse middeleeuwse scribenten kon verzamelen, zulks met het oog op de studie van de ambtelijke taal in deze stad en in de periode vóór 1500. Maar het onderzoek bracht ook gegevens aan het

SIGELS :

Dépôts : HO = hospitaal te Oudenaarde, thans archief van de Commissie voor Openbare Onderstand; R.A.G. Rijksarchief te Gent; SO = stadsarchief te Oudenaarde; WK = archief van de Walburgakerk te Oudenaarde.

Bronnen :

A/C = registers van Acten en Contracten gepasseerd voor Schepenen van Oudenaarde, ab 1440, maar met h'aten voor de 15e eeuw, SO, reg. nrs. 26/387 tot 491, SO; Coem. = reg. van de Coemannengulde van Oudenaarde 1343-1786, SO; Hb. = handboek van goederen van het hospitaal te Oud., de romeinse cijfers duiden het volgnummer aan in de reeks van Hb., HO; O = oorkonde HO; Pab. Oud. = oudste pachtboek van de stad Oudenaarde, SO, reg. nr. 105, Stadsrechten, 1363-16e eeuw; Pb. Oud. = poortersboek van Oud., 1329-1550, met gegevens sedert 1285, SO reg. nr. 1159/154; Pb. Pam. = poortersboeken van Pamele, 1319-16e eeuw, SO, reg. nrs. 889/17 en 42; Rb. = renteboek van het hospitaal te Oud., voor de nummering cf. Hb.; Rek. = rekeningen van het hospitaal te Oud.; St. G. Oud. = sta'en van verdeling van goederen, SO, een reeks van reg. sedert 1380; Srb. = sousrenteboek van het hospitaal te Oud., HO, reg. 147, a 1305; Strek. = stadsrekeningen van Oudenaarde, een reeks reg. sedert 1406, SO, reg. 1147/1 vlgg. (tot 213); Vwb. = voorwaardenboek van het hospitaal te Oud., reg. nr. 441, HO, a° 1385-±1415.

Gedrukte werken :

A.M. = *Audenaerdsche Mengelingen*, door VAN LERBERGHE, L., RONSSE, J. en KETELE, J., 6 dln., Oudenaarde, 1845-1854; H.G.O. Kr. Oud. = *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, Oudenaarde, sedert 1906. LIMB.-STIRUM = *Coutumes de la ville d'Audenaarde*, I-II, dln. IV en V van *Coutumes du pays et Comté de Flandre*, Bruxelles, 1882.

licht die voor andere plaatsen van belang zijn of kunnen zijn; bovendien durf ik hopen, dat de publicatie van mijn resultaten een gelijkaardig onderzoek voor andere steden kan stimuleren.

Er zijn te Oudenaarde in de middeleeuwen vele schrijfcentra geweest. Niet alleen bezaten de onderscheiden administratieve lichamen hun schrijfinstanties, maar daarnaast bestonden nog die van de kerken (Onze-Lieve-Vrouwekerk te Pamele en St.-Walburgis te Oudenaarde zelf), van de talrijke kloosters, van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, terwijl geregeld ook notarissen worden aangetroffen (van de 15e eeuw af) en er ook enkele scriptoria zijn geweest.

Een bondig overzicht van de rechterlijke en bestuurlijke lichamen te Oudenaarde is hier onontbeerlijk. Deze waren :

1. *De stadsschepenbanken* : Oudenaarde bezat twee schepenbanken. De eerste bank had administratieve en juridische bevoegdheid over de stad. De tweede bank was die der *oppervoogden* (of : *voogden van der cale, voogden van de wezen*¹); deze schepenen waren dezelfde als de *schepenen van gbedeele* te Gent. Te noteren valt, dat de bevoegdheid van de Oudenaardse schepenbanken zich uitstreckte over de *poorterlijke* bevolking van Oudenaarde, met dien verstande dat ook de buitenpoorters onder het gezag van deze schepenbanken stonden.

2. *De gezworenenbank van Pamele* : ze vormde de schepenbank van het stadje Pamele², met aanvankelijk de macht die te Oudenaarde door de twee aparte schepenbanken werd uitgeoefend. De gezworenen van Pamele verdwenen in 1593, toen het stadje Pamele geheel met Oudenaarde één werd. Deze gezworenenbank had evenwel alleen in burgerlijke zaken rechtsbevoegdheid : voor de criminele zaken ressorteerde Pamele sedert 1226 onder Oudenaarde³.

(1) Een bevredigende etymologie van het woord *cale*, dat ook in de vorm *kale* en *caele* voorkomt, werd nog niet gevonden.

(2) Oudenaarde is ontstaan uit het samengroeien van twee stadjes : Oudenaarde aan de linkeroever van de Schelde, Pamele aan de rechteroever van de stroom. Te Pamele bestond er bovendien een (oudere) heerlijkheid van Pamele, maar zonderling genoeg, de heer van Pamele heette sedert de 11e eeuw ook heer van Oudenaarde, terwijl ook het stadsgebied van Pamele in de 12e eeuw al Oudenaarde heet. Men zie voor dat alles J. DHONDT, *Het ontstaan van Oudenaarde in Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, dl. x, 1e afl., blz. 50 vlgg. en M. HOEBEKE, *De etymologie van Oudenaarde*, ibidem, blz. 32 vlgg. Instructief is ook *Het land tussen Schelde en Dender voor de inlijving bij Vlaanderen*, door A.C.F. KOCH, eveneens in H.G.O.Kr.Oud., Feestnummer, 1956, blz. 56 vlgg. en verder nog L. DELFOS, *Oudenaarde en Pamele voor 1117*, ibidem, blz. 74 vlgg. De opeenvolgende heren van Pamele (of Oudenaarde) hadden ook klerken voor hun persoonlijke administratie, welke ze ook behielden na 1593 en tot in 1651, het jaar waarin de heerlijkheid Pamele verkocht werd aan de heer van Melden. Pamele is thans nog een parochie van Oudenaarde.

(3) J. DHONDT, *l.c.*, blz. 79.

3. *De leenhoven* : buiten de hierboven besproken schepen- (en recht-) banken bestonden te Oudenaarde nog twee leenhoven : het grafelijke leenhof van de *Stenen Man* en het leenhof van Pamele. Het grafelijke leenhof was rechtstreeks afhankelijk van de graaf en sprak recht in alle criminele zaken over de niet-poorters uit de kastellenij Oudenaarde, met uitzondering van de gevallen die de graaf aan zijn eigen rechtspraak had voorbehouden. De maner van de *Stenen Man* was de hoogbaljuw.

Het leenhof van Pamele was rechtstreeks afhankelijk van de heer van Pamele, die een leenman van de graaf van Vlaanderen was. Het bezat hoge en lage justitie in de heerlijkheid van Pamele, die zich grotendeels in het Land van Aalst en in Henegouwen uitstreckte.

4. *De kastellenij* : een zuiver administratief lichaam was het college van de hoogpointers of zettters van de kastellenij Oudenaarde, welke kastellenij zich over een groot gedeelte van het Land tussen Leie en Schelde uitstreckte. Dit college bezat een griffie, waarvan de laatste bedienaar J.J. Raepsaet is geweest.

5. Daarbij moet nog de griffie van de hoogbaljuw worden gevoegd. Maar die liet ik hier geheel buiten beschouwing, daar we rekening moeten houden met het feit, dat de grafelijke baljuws reizende ambtenaren zijn geweest, die gewoonlijk niet langer dan een jaar op dezelfde plaats vertoefden. En we mogen aannemen, dat ook hun klerken meer dan eens de baljuws op hun tochten zullen hebben gevolgd.

Uit de griffies van de *Stenen Man* en van de *Kastellenij* zijn praktisch geen of weinig documenten van voor 1500 bewaard gebleven, zodat ook deze kanselarijen hier verder buiten beschouwing blijven.

I. DE OUDENAARDSE SCHRIJFCENTRA EN DE KLERKEN

1. *Scriptoria* :

Er zijn te Oudenaarde in de middeleeuwen enkele scriptoria geweest : ateliers waar handschriften en boeken werden vervaardigd; enkele ervan werden door particulieren in stand gehouden, één ervan was ondergebracht in het klooster van Sion.

In de 14e eeuw werd te Oudenaarde een handschrift van de *Dietse Doctrinael* gemaakt. Het is Prof. Dr. W. Gs. Hellinga die mijn aandacht vestigde op het colofon van dit hs., waar te lezen staat :

« Desen bouc was vul hent
Te craeys toudenaerde si u bekent »⁴.

Blijkens hetzelfde colofon werd dit handschrift geschreven in 1367.

Ik kon nopens deze *Craeye* enkele belangwekkende gegevens verzamelen, en wel uit de poortersboeken. Zo kon worden uitgemaakt, dat in 1370 « Jan cra(e)ye de scriueyen » van Pamele naar Oudenaarde verhuisde⁵. Te Pamele zelf staat deze *jan craeye* geboekt als erfelijke poorter omstreeks 1340⁶, als zoon van een Jan Craeye. Over deze laatste Jan Craeye is verder niets meer bekend, maar hij mag waarschijnlijk vereenzelvigd worden met « jan de scriuein van aitikoue », die in 1320 het poorterschap van Oudenaarde kocht en er zich vestigde⁷.

Aangenomen dat het beroep van vader op zoon kan zijn overgegaan, kan hier de volgende gang van zaken worden verondersteld: Jan Craeye uit Etikhove komt naar Oudenaarde wonen in 1320 en richt er een schrijversatelier in. Zijn zoon vestigt zich te Pamele omstreeks 1340 (of een beetje vroeger), met hetzelfde beroep, om dan in 1370 terug te keren naar Oudenaarde, waar hij bij de halle ging wonen⁸. Daar immers was geld te verdienen met schrijfwerk dat op marktdagen voor de kooplieden kon worden verricht⁹.

Het bewuste handschrift van de *Dietse Doctrinael* moet dan ook geschreven zijn toen Jan Craeye II nog te Pamele woonde. Dat het colofon Oudenaarde en niet Pamele vermeldt, is bij deze veronderstelling geen bezwaar, omdat al veel vroeger de naam Oudenaarde toepasselijk was op beide stadjes en omdat voor iemand die binnen de wankele administratieve grenzen van Pamele

(4) Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. nr. 942.

(5) Ziehier de vindplaats: « Jnt jaer xiiic.lxx.den xvii^{en} dach in nouembre Int scependom sheren goesin cabell ous ende ziere ghezellen was jan craye de scriueyn poorter on.faeu van oere ende alsoe ouercomen bi ghezwoerene van pamele op den zeluen tijt » (Pb. Oud. f 63 r).

(6) Cf.: « jan jan crais sone van op de scelde » (Pb. Pam., f 21 r). Vermeld als poorter « van hoere ». De bewijsplaats staat op rasuur en kan ook van ± 1330 dagtekenen.

(7) Cf.: « Jhan de scriuein van aitikoue cochte sijn poorterschap jnt jaer doe men screef m.ccc.Ende twintech » (Pb. Oud., f 33 r) — Hij werd « verzetten » poorter in hetzelfde jaar (ibidem, f 27 r). *Aitikoue* = Etikhove, een dorp uit de omgeving van Oudenaarde.

(8) Blijkens een vindplaats in de Strek. van 1408, f 27 r. Maar toen was Jan Craeye overleden.

(9) Herhaaldelijk verleende de stadsmagistraat aan bepaalde personen de toelating om op marktdagen hun « schrijfhusekin » onder of bij de halle te plaatsen. Die toelating werd dan neergeschreven in het register van Acten en Contracten; de oudste vindplaats is van 1445 (A/C II, f 117 r), waar een Willem Vanden Berghe wordt vermeld. Gelijkaardige oudere registers zijn evenwel niet bewaard, en het gebruik klimt stellig hoger op dan de 15e eeuw.

woonde het wel voordeliger zal geweest zijn als standplaats Oudenaarde te vermelden, wanneer hij even naar buiten wou treden. Bij dat alles moge men nog bedenken, dat andere mensen met de naam *cra(e)ye* in de 14e eeuw te Oudenaarde zo goed al niet voorkomen; maar deze familienaam komt dan in de omgeving van Oudenaarde veelvuldig voor, terwijl hij te Oudenaarde wel vertegenwoordigd was in de 15e eeuw, en er sedert het begin van de 13e te Oudenaarde zelf een huisnaam *De Craeye* heeft bestaan. In het begin van de 14e eeuw vinden we nochtans een «marie meester jan craykins dochter»¹⁰. Ze kan trouwens de dochter geweest zijn van Jan Craeye I en dus de zuster van Jan Craeye II. En alles bij mekaar kan het bezwaarlijk anders zijn, of de Jan Craeye van het bewuste colofon is de door mij opgediepte «scrivein».

Dat te Oudenaarde veel meer mensen zelfstandig met schrijfwerk de kost hebben verdiend, mag van te voren al als vaststaand worden beschouwd, maar directe aanwijzingen die het bestaan van een atelier als dat van de Craeye's aan het licht brengen, konden niet meer worden gevonden. Wel horen we in de loop van de 15e eeuw van schrijvers en boekbinders¹¹, maar gewoonlijk krijgen we niets meer dan de vermelding van een naam.

Toch is er sedert de 15e eeuw te Oudenaarde nog een belangrijk scriptorium geweest: dat van het klooster van Sion. De eerste die op het belang ervan gewezen heeft, was D.J. Vander Meersch, die zelfs de veronderstelling opperde, dat de Oudenaardse inkunabels van Arend de Keysere zo niet in het atelier van het Sion-klooster, dan toch met de medewerking van de miniaturschilder en de scribent-boekbinder van dit klooster, een Augustijner monnik, zouden zijn tot stand gekomen¹².

Tegen de zienswijze van Vander Meersch heeft in 1911 J. Walters het bezwaar aangevoerd, dat de veronderstellingen van Vander Meersch op niets zijn gesteund, alleen op vermoedens¹³. Ik wil hier in het midden laten, of Arend de Keysere al of niet met het Sion-klooster heeft samengewerkt, maar het is een feit, dat Vander Meersch gelijk had, toen hij beweerde, dat het

(10) Pb. Pam., reg. 17, f 13 r.

(11) Zo b.v. in 1421: Segher de screue'n., die in de Kattestraat woonde (HO/Rb. IV, f 40 v); hij wordt weer vermeld in de Strek. in 1458, waar hij heet: «zegher de wachtere alias screuein» (f 59 r), vervolgens nog in 1460 als *zegher de scrueyn* (zelfde bron, f 5 v). Men zie ook boven: Willem Vanden Berghe, en wat gezegd werd in verband met de schrijvers op de markten. Sedert 1442 wordt in de Strek. herhaaldelijk gesproken over een *Clæis de boebindere*, die perkament leverde aan de stad.

(12) D. J. VANDER MEERSCH, *Inductions historiques sur Arnaud de Keysere*, Gand, 1841, blz. 8-9.

(13) Zie H.G.O.Kr.Oud., III, blz. 119 en 131.

klooster van Sion en de 15e eeuw al een merkwaardige boekbinderij (en waarschijnlijk een volledig scriptorium) heeft bezeten. We weten inderdaad met zekerheid, dat in de 15e eeuw Sion gereedgemaakte registers leverde aan de stad en aan het hospitaal; in de 2e helft heeft het Sionklooster voor het hospitaal zelfs enkele boeken « gebonden »¹⁴. En het is bepaald niet uitgesloten, dat het klooster van Sion al in de 14e eeuw boeken bond, zoals E. Vanderstraeten heeft vermoed¹⁵.

Het belang van de boekbinderij en van het scriptorium van Sion moge blijken, wanneer men de talrijke, smaakvolle lederen banden die uit dit klooster stammen een blik gunt¹⁶. Walters heeft enkele ervan in zijn bewuste studie gereproduceerd. Maar vooral bedenke men, dat het tussen deze boekbanden is, dat D.J. Vander Meersch in 1839 het handschrift ontdekte met de oudste fragmenten van *Van den Levene ons Heeren*, afkomstig uit de abdij van Ename¹⁷.

Een handschrift dat in de 15e eeuw of vroeger in het scriptorium van Sion zou zijn vervaardigd, is niet met zekerheid aan te wijzen. De vraag is trouwens of de boekbinderij van het Sion-klooster niet veel belangrijker is geweest dan het scriptorium. Wat voor de 16e eeuw als uit het Sion te Oudenaarde afkomstig geschrift is te tonen, is alweer niet zoveel, noch zo belangrijk, tenzij de Augustinus-regel van de stadsbibliotheek te Oudenaarde, die heet geschreven te zijn in 1559, wel degelijk te Oudenaarde in het Sion, en niet te Gent, tot stand zou zijn gekomen. Deze Oudenaardse regel is samengebonden met een vertaling van de *Expositio* door Hugo van Saint-Victor en vermeldt op het einde de volgende merkwaardige aanwijzing: « *Scripsit Frater Erasmus De Ghucht anno 1559. Priez pour luy* »¹⁸.

J. Walters heeft destijds deze Erasmus De Ghucht vereenzelvigd met een Augustijner monnik uit het Oudenaardse klooster van Sion¹⁹, terwijl volgens prof. W. De Vreese de regel te Gent

(14) Zo b.v. in 1466 en 1467: « Item betaelt den pater vanden syoene van eenen *Registre* die hij ghemaect heeft bij laste van scepenen jden name vander stede — — xlvij s. » (Strek., 179 r); vervolgens zijn er nog vele van dergelijke vermeldingen. Het bewijs dat Sion toen voor het hospitaal boeken heeft gebonden, wordt herhaaldelijk geleverd door de rekeningen van het hospitaal zelf.

(15) E. VANDERSTRAETEN, *Aldenardiana en Flandriana, II, Nieuwe Reeks*, Gent, 1894, blz. 35-39.

(16) Een mooie collectie is bewaard in het museum te Oudenaarde.

(17) Zie D. J. VANDER MEERSCH, *Verslag wegens den Rijmboek van Martyn van Thorhout uit de XIIIe eeuw*, Belgisch Museum, III, blz. 197-218.

(18) Zie nader over deze regel bij G. DE SMET, *Over de woordvoorraad van de Oudenaardse Versies van de Regula Augustini. Materiaal voor de woordgeografie en -kronologie van het Middelnederlands*. H.G.O.Kr.Oud., Feestnummer, 1956, blz. 17-37.

(19) J. WALTERS, l.c., blz. 119 vlgg.

geschreven werd ²⁰. In de grond kunnen én Walters en de Vreese gedeeltelijk gelijk hebben : inderdaad, het is zeer goed mogelijk dat de Oudenaardse pater uit Gent afkomstig was; zodat De Vreese achter zijn taal enkele Gentse eigenaardigheden kan hebben herkend. De kwestie zou een nieuw onderzoek verdienen.

Alles bij mekaar wil het me voorkomen, dat in het scriptorium van het Sion-klooster te Oudenaarde geen andere handschriften zijn vervaardigd geworden dan handschriften met een religieus karakter : antifonaria, misboeken, kerkregisters en dergelijke, al werden er door dit klooster vermoedelijk ook rente- en pachtboeken van andere instellingen in het net geschreven, én nog onbeschreven, geheel gereedgemaakte registers verkocht. In 1551 schreef een non van dit klooster, nl. *Suzanna Heuse filia Gbelains* de muziekstukken voor de Walburgakapel ²¹. En ongetwijfeld heeft men in het Sion meer boeken en registers ingebonden dan « geschreven ». Leerrijk is b.v. het feit, dat in 1548 de Walburgakerk een verzenboek voor de zang van de kinderen liet « schrijven » door een Jan Casteleyn ²² en dat boek dan gaf aan broeder Jacob Helias van het Sion-klooster om het te binden ²³. Ook voor de Sint-Jorisgilde bond het Sion registers in ²⁴.

2. De klerken van het hospitaal :

Alleen in het archief van het O.L.-Vrouwehospitaal zijn talrijke Oudenaardse documenten uit de 13e eeuw bewaard; bronnen uit de andere Oudenaardse fondsen verschijnen pas om 1300. Wie de Oudenaardse taaltoestanden vóór 1300 wil onderzoeken, is dus voor die periode zo goed als geheel aangewezen op wat in de 13e eeuw in het hospitaal werd geschreven.

Deze instelling heeft steeds over niet meer dan één scribent beschikt : slechts uiterst zelden (einde 15e eeuw b.v.) hebben daar twee klerken gelijktijdig gewerkt. Het is pas op deze dagen, dat de ene officiële secretaris van het hospitaal (thans Commissie voor Openbare Onderstand) door een hulpklerk wordt bijgestaan, en zulks pas sedert een vijftal jaar.

Wie de klerken zijn die het hospitaal in de middeleeuwen hebben bediend, kan sedert het einde van de 14e eeuw gemakkelijk en

(20) W. DE VREESE in *Analecta Augustiniana*, 1930, waar hij, blz. 340-373, 41 mnl. handschriften van de Augustinusregel aanwees.

(21) De bewijsplaats in A.M. VI, blz. 304 (uit een rekening van de Walburgakerk, a^o 1551).

(22) Vermoedelijk een verwante van de bekende rederijker Mathijs de Casteleyn, maar toch niet diens zoon.

(23) Zie A.M. VI, blz. 297.

(24) Ibidem, blz. 153.

met zekerheid worden uitgemaakt. Zulks is natuurlijk ook mogelijk voor de tijd na 1500.

Moeilijker evenwel is het na te gaan wie in de 13e eeuw als klerken in deze instelling werkzaam zijn geweest. En er is er ook slechts één enkele van wie we de naam kennen: *Hanneken Moena(e)rd* (of *Jhan Moena(e)rd*).

Deze klerk wordt vermeld in een oorkonde die te Oudenaarde geschreven werd in «der *prieusen camere*» met «hanneken moenard te dien tiden cleric in spetael» als getuige²⁵. Daar in het hospitaal ook toen vermoedelijk slechts een klerk zal hebben gewerkt, kan het moeilijk anders of deze oorkonde moet door *H. moenard* zelf zijn geschreven.

Deze klerk duikt in het archief van het hospitaal nog op in 1304 en 1309²⁶. In 1309 kocht hij van het hospitaal dat hem te werk stelde een stuk land op de plaats geheten *Bauincdamme* onder het ressort van de schepenen van Kortemark in West-Vlaanderen. De bedoeling was dat *Moenard* dit land voor eigen rekening in exploitatie zou brengen en dat hij er de eigenaar zou van zijn zo lang hij leefde²⁷. Uit een renteboek van 1305 lezen we anderszijds, dat hij vóór 1309 datzelfde land al in pacht had, zodat hij vóór hij het land te Kortemark kocht, daar al een bedrijf zal hebben geëxploiteerd²⁸. Met dat alles rijst twijfel nopens de herkomst van deze klerk. Was hij wel een Oudenaardenaar? Het is moeilijk uit te maken. De naam *moenard* heb ik te Oudenaarde vóór 1400 niet meer teruggevonden en, al is er geen zekerheid dat dezelfde persoon is bedoeld, in de rekening van het hospitaal uit het jaar 1327 is er sprake van een *hanneken de cleric van zarren*, en wel onder de post die het dienstpersoneel van het hospitaal behandelt²⁹. *Zarren* ligt vlak bij Kortemark en het is op zijn

(25) In HO/Rb. II, vastgenaaid aan f° 27 v° (VIII aan de middeleeuwse foliëring).

(26) In 1304 als getuige weer HO/Rb. II, f° 37 v° (xxiii van de middeleeuwse foliëring). In 1309 in de oorkonde nr. 161, f° 41 r° van het Oorkondenboek van het hospitaal, HO, reg. nr. 80 bis.

(27) Deze voorwaarde is de bewuste oorkonde van het Oorkondenboek (HO, reg. 80 bis).

(28) HO/SRb. I, f° 4 r°: «Jn curtemarke te sente ihannes messe hannekin moenard — .ix lb.pacht». De naam (+ het bedrag) werd geschrapt, waarschijnlijk in 1309, toen *Moenard* het land had gekocht, het betrof hier inderdaad een onderpacht. Opmerkelijk is het, dat een familie *Moenaerd* nog steeds bestaat te Kortemark zelf.

(29) Zie hier de bewijspplaats: rek. van het hospitaal, HO reg. 149 bis / Rek. / f° 61 r° «meisniede van hier binnen

.....
hanekin den cleric van zarren — xii lb.»

Het is evenwel niet duidelijk of *de cleric* hier familienaam is ofwel het beroep van de man te kennen geeft; in dezelfde rekeningen is ook sprake van «jhan de cleric van aelst» f 54 v° / 61 r°). Maar intussen blijkt weer hoe talrijke uitheemsens in het hospitaal te Oudenaarde werkzaam zijn geweest.

minst al zonderling, dat iemand uit Oudenaarde precies ginder een bedrijf zou hebben gehuurd (en gekocht), terwijl door hetzelfde hospitaal hem een gelijkaardige gelegenheid ook in de omgeving van Oudenaarde kon geboden worden. De banden tussen het Onze-Lieve-Vrouwe-hospitaal van Oudenaarde en de streek van Zarren-Kortemark-Diksmuide zijn sedert 1216 nogal innig geweest. In dat jaar immers had de heer Jan van Nesle, Bruggraaf van Brugge, aan het hospitaal daar een uitgestrekt domein geschonken³⁰. In dat feit ligt ongetwijfeld de reden waarom zoveel mensen uit dat gewest in het Oudenaardse hospitaal terecht zijn gekomen. Zo was daar in 1379 een broeder *Boidin vander moelen van zarren* werkzaam, die een mooi register van renten schreef³¹. Directe bewijzen dat *H. Moenard* een Westvlaming was ontbreken evenwel, maar het blijft een mogelijkheid en de geschriften die van hem kunnen stammen, zullen met een zekere omzichtigheid in deze studie moeten worden benut.

Hoelang *Hanneken Moenard* in het hospitaal klerk was, kan slechts bij benadering worden berekend. Afgaande op de paleografische kenmerken van zijn hand — en wat tussen 1304 en 1309 in het hospitaal werd geschreven zal wel van hem zijn — kan hij hebben gewerkt van \pm 1295 af tot \pm 1319. Het wil mij inderdaad voorkomen, dat enkele van de oudst bewaarde rekeningen nog door hem werden geschreven³², maar bij gebrek aan inwendige criteria kunnen we ook hier geen zekerheid verwerven.

Wie *H. Moenard* als klerk in het hospitaal is opgevolgd, kan niet worden gezegd. Pas in 1385 duikt een tweede met naam (?) bekende scribent op: *de cleerc van zinghem*. We zien hem geregeld optreden als ontvanger van het hospitaal en als getuige van de priorin wanneer deze zaken regelt of akten laat opstellen, en dat tot het jaar 1394. Daar de ontvangers van het hospitaal steeds dezelfde personen zijn geweest als de klerken, lijdt het geen twijfel of deze *cleerc van zinghem* was daadwerkelijk ook de klerk, d.i. de scribent van het hospitaal voor de bewuste tijdspanne³³. Er is nog meer. Hij verdwijnt in 1394 uit de bescheiden, precies op het ogenblik, dat een nieuwe klerk opduikt en een

(30) Oorkondenboek van het hospitaal, nr. 8, reg. 80 bis, f 2 r°. In feite werd de schenking gedaan door Beatrijs, dochter van Boudewijn van Ouwardeland; de burggraaf van Brugge verzaakte in 1216 zijn feodale rechten op dat land.

(31) Blijkens dit colofon: « desen bouc dede maken boudin van der moelen van zarren Jnt Jaer ons heren .m. ccc. lxxix. te meye, HO/Rb. III f 62 v°.

(32) Nl. de rekeningen van 1317, 1318 en 1319; maar nog eens, er is geen zekerheid.

(33) HO/Vwb., waar deze klerk op verscheidene plaatsen wordt vermeld: a° 1388 — f° 14 v°; a° 1390 — f° 17 v°; a° 1391 — f° 21 r°, 22 r°, 22v°; a° 1393 — f° 84 v°; a° 1394 (de uiterste datum) — f° 30 v°.

nieuwe hand begint te schrijven, en we mogen aannemen dat alle stukken tussen 1385 en 1394 door hem werden geschreven. Blijkbaar dus weer een klerk van buiten, van Zingem nl. (Arr. Oudenaarde), een Oostvlaming dus, maar toch geen geboren Oudenaardenaar.

Al evenmin van Oudenaarde geboortig, waarschijnlijk zelfs een Westvlaming was ook de volgende scribent: *Inghel van Maerke*. Hij behoorde vermoedelijk tot de later aanzienlijke, adellijke familie van Oudenaarde, de familie van Maerke, die op het einde van de 15e eeuw bekend staat als *Van Lummene gezegd van Maerke*. Maar we weten met zekerheid dat Inghel van Maerke zich slechts in 1398 definitief te Oudenaarde vestigde³⁴.

Van Inghel van Maerke af en te beginnen met hem hebben alle klerken van het hospitaal op ondubbelzinnige wijze hun identiteit kenbaar gemaakt en hun naam vermeld in de registers die ze hebben geschreven. Zo wordt het van het jaar 1396 af mogelijk, om met zekerheid de scribenten van het Onze-Lieve-Vrouwe-hospitaal aan te wijzen en zonder moeilijkheden de stukken die van hun hand zijn terug te vinden.

In 1421 werd in deze instelling een nieuw renteboek vervaardigd. Het werd geschreven door *Robbrecht Hoen*, priester, verbonden aan de Walburgakerk³⁵. Deze Robbrecht Hoen I stierf in 1458³⁶ en werd én als priester aan de Walburgakerk én als «meester»

(34) Blijkens Pb. Oud., dat geen andere Inghel van Maerke vermeldt:
 «Arend van maerke alle ghebroedere waren
 Inghel van maerke ontfanen vrie poerters
 Jan van maerke bij coepe Jeghen de stede
 Ende mids dat zijre toe

doen zullen al dat zire toe schuldich zijn te doene naer costume ende vsage vander vriede ghedaen den xxvsten dach in spetembre jnt jar xiic ende xvij Ende zijn alle ouercommen met haren ghebuers Ende hebben al vuldaan alle drye» (Pb. Oud., f 141 v°). Vanwaar ze herkomstig waren kon ik niet uitmaken. Een *Arent van Maerke* werd schepen in Oudenaarde in 1396 (A.M. II, blz. 182). Was dat de Arent uit het poortersboek, de broer van Inghel dus? Het is niet uitgesloten. Inghel van maerke werd in 1431 ontvanger van Oudenaarde (A.M. II, blz. 194). Hij wordt in 1451 nog eens ter sprake gebracht in Strek.: «Item van jonfrouwen maergriete van maerke wedewe van clais de crane van dat hair verstoruen es van mer jonffrouwen de wedewe van Inghel van maerke hair modere van ciiij lb. par. tsiaers. (Strek. VIII, f° 6 r°). Voor de herkomst zou ik eerder denken aan Marke bij Kortrijk dan aan Maerke bij Oud., omdat sedert de 13e eeuw het hospitaal met een klooster aldaar nauwe relaties had (H.G.O. Kr. Feestnummer, oork. nrs. 63, 66, 136). Lummene zal wel het Lommen zijn dat in het Land van Aalst bestond (LIMB-STIRUM, *Coutumes du pays d'Alost*, blz. 626).

(35) HO/Rb. IV, f 1 r°: «Desen bouc was ghemaect ende ghescreuen bij der handt van her Robbrecht Hoene priester / Jn desen tijt ontfanghere van den hospitale van Oudenaerde...» Zie ook A.M., VI, blz. 447 vlgg.

(36) Blijkens deze plaats: «Eerst ontfanen van dher Robberecht Hoene ter zalegher memoriën dat hy den huus in aelmoesenen gaf in ghelde .xxiiij.lb.p. (HO/Rek. a° 1458, f 13 v°). In 1457 had R. Hoen deze rekeningen nog onderkend.

van het hospitaal opgevolgd door Robbrecht Hoen II die ook deken van Oudenaarde werd³⁷. We zullen deze laatste ook nog ontmoeten als notaris, die ook voor de stad schreef.

Robbrecht Hoen I was een geboren Oudenaardenaar, blijkbaar de zoon van Pieter Hoen die in 1388, 1394, 1406 en 1433 oppervoogd was, terwijl Rob. Hoen II wel de bastaardzoon van Rob. Hoen I zal geweest zijn³⁸. Een andere Pieter Hoen, priester, stichtte in 1367 het begijnhof van Oudenaarde³⁹. De familie was trouwens vroeg en veelvuldig te Oudenaarde vertegenwoordigd. Agnes Hoen was van 1390 tot 1420 prioeres van het hospitaal (vgl. de voetnoten), terwijl de familie aan de stad een reeks magistraten schonk. Arent Hoen was voorschepen in 1347 en 1360, schepen in 1351; Coelaert Hoen voorschepen in 1355, 1361, 1367, 1376, oppervoogd in 1364, 1369; Pieter Hoen oppervoogd in 1388, 1394, 1406, 1413; Jacob Hoen oppervoogd in 1403, 1404, 1406, 1409, 1411; een andere Jacob Hoen (filius Dierlays) was schepen in 1405 en 1410, oppervoogd in 1416⁴⁰.

De overige klerken die in de 15e eeuw in het hospitaal te Oudenaarde werkzaam waren zijn :

1) *Jan Danoit*, die in 1430 een nieuw handboek schreef⁴¹; over deze klerk konden geen nadere gegevens worden ingezameld. Hij moet al vroeg uit het hospitaal verdwenen zijn, daar reeds in 1436 de volgende klerk de rekeningen schreef. Hij was advocaat, en wordt als dusdanig in de rekeningen van het hospitaal vermeld.

2) *Gillis vanden Winkele*, die in 1441 een nieuw handboek

(37) Hij stierf ± 1497 indien niet om 1500. Zij graf bestaat nog in de Walburgakerk te Oudenaarde, maar werd door de beeldenstorm beschadigd, zodat het grafschrift niet meer volledig te lezen is; vandaar de hiaten bij VAN LERBERGHE, L. in A.M., VI, blz. 447.

(38) Robbrecht Hoen was de bastaardzoon van Pieter Hoen en had zelf ook een zoon. De bewijsplaatsen in het Coemannenboek (SO, Coem.): « Robbrecht pieter hoens bastarde zone bij grielen zoetins » (f° 146 v°, ± 1420) en « Robin hoen her robrechts zone » (f° 147 r°). Robbrecht Hoen II was op zijn beurt « meester » van het hospitaal. Hij zag jaarlijks de rekeningen van deze instelling na en tekende die. De laatste keer deed hij dat in 1496 (zie HO, reg. 188 / Rek. / laatste folio). Van 1390 tot 1420 was de prioeres van die instelling *Agnes Hoen*, die Mergriete Dierlays opvolgde. Deze stierf in 1409 (HO/Vwb. f° 79 v°); Agnes Hoen stierf zelf in 1420; haar testament is afgeschreven in HO/Rb. IV, f° 85 r°; misschien een tante van Robbrecht.

(39) Zie A.M., V, blz. 245.

(40) Alles in A.M., II, blz. 174 vlgg.: *Lijst van Burgemeesters, Schepene, Oppervoogden en Ontvangers der stad Audenaerde tot den jare 1793*. Jacob Hoen — oppervoogd in 1403, 1404, 1406, 1409, 1411 — was de zoon van Jan Hoen en de broer van Agnes Hoen « zuster jnt spittael » blijkens de verdelingsstaat van Jan Hoen in 1407 (SO, St. G. Oud. II, f 126 v°).

(41) HO/Hb. II, f 1 r°: « Desen ontfanghen bouc was ghemaect vernieut gheordenert ende ghescreuen bi Jan danoit Ontfanghere van den godshuus ende hospitale van Audenaerde... ».

aanlegde⁴² en de rekeningen van het hospitaal schreef van 1436 tot 1446-1447⁴³. Gillis vanden Winckele werd in 1446 klerk van de oppervoogden van Oudenaarde, voor wie hij zeker werkte in 1446 en ook nog in 1469⁴⁴. Hij was geboren en getogen te Oudenaarde, waar de familie zich in de 14e eeuw had gevestigd. In 1345 nl. had *Jan vanden winckle dierlays sone* zijn poorterschap gekocht. *Jan vanden winckle* had als zoon Dierlay, die zelf drie zonen had, allen poorters van Oudenaarde: Lodewijc, Jacop, Oste. *Gillis vanden Winckele* (in het hospitaal wordt de naam meestal zó gespeld, in de documenten van de stad meestal *winckle*) was de zoon van Lodewijc en had op zijn beurt twee zonen, weer een Jan en een Gillis⁴⁵.

3) *Jan van Clesseneere* (of Clessenare): weer iemand van een aanzienlijke, en wel adellijke Oudenaardse familie. De eerste Van Clesseneere die te Oudenaarde voorkomt, was *Daneel van Clessenare* die in 1386 poorter van Oudenaarde werd door gift van de hertog van Boergondië; in 1388 was hij al in de stad gevestigd⁴⁶. Hij overleed in 1397 en liet als kinderen: Jan, Daneel, Bette en Mergriete. Jan van Clesseneere, de klerk uit het hospitaal, was de zoon van Daneel II en overleed in 1473⁴⁷.

(42) HO/Hb. III, f 1 r°: «Desen bouc was ghemaect ende ghescreuen bijder hant van gillen vanden winckele...».

(43) HO/Rek. (reg. 150-155 en reg. 156-158), blijkens de incipits. Na die tijd verdween G. Vanden Winckele toch niet geheel uit het hospitaal: we zien hem nog herhaaldelijk optreden als zaakgelastigde; zo b.v. in 1475 blijkens de vermeldingen in de rekeningen.

(44) «Gillis van den winckle clerc van den voogden van Audenaerde» (Strek. VII, f 31 v°, a^o 1446-1447), «...clerc van den weesen van Audenaerde» (Strek. VIII, f 129 v°, a^o 1453-1454), «...clerc vanden voochden» (Strek. XII, f 40 r°, a^o 1468-1469).

(45) Al deze gegevens in het poortersboek:

«jan van den winckle dierlays sone cochte sijn poortersceep Jnt Jaer m.ccc.ende xlv. Jn sente pieters 7 sente pauwels daghe + heeft vuldaen datter toe behoert Dierlay sinen sone (dit laatste van een latere 14e-eeuwse hand).

Lodewijc / Jacop / oste / alle dierlays kindre vanden winckle. (Pb. Oud. f 38 r°).

Jnt xxxviii^o blat jnt beghinsel van desen boucke staet ouerghescreuen lodewijc vanden winckle *filius* dierlays Gillis vanden winckle lodewijcx sone

Jan beede gillis vanden winckle ghetraude kindre (Pb. Oud. f ccxix v^o)

Gillis (tegenover f 171 r° — van de hand van Philips van Huerne).

(46) Blijkens het poortersboek: «Daneel van clessenare was onfaen vrij poertre bij letren van minen heere van Bourge^{en} jnt jaer xiiij^o iiiixx en achte den xi^{sten} dach jn septembre So quam daneel ouer met zinen ghebuers dathi al vuldaen hadde dathi sculdich was te doene» (Pb. Oud. f 70 v°).

(47) St. G. Oud. I, f 204 v° - 205 r°. Dat Jan van Clesseneere de zoon was van Daneel blijkt uit zijn grafschrift: «*filius* daneels» (A.M. VI, 463); hij was gehuwd met jonkvrouw Adriane van der Meulne en werd begraven in de Walburgakerk (id.). Daneel I was getrouwd met jonkvrouw Mergriete Hoens (St. G. Oud. I, t.a.p.). Jan van Clesseneere I, de oom van de klerk, was gestorven in 1445 (A.M. VI, blz. 458). De familie leverde aan de stad magistraten en ontvangers (nl. Daneel II en Jan I en II). (Zie A.M. II, blz. 202 vlgg.). In het begin van de 16e eeuw was Jan van Clesseneere, *filius* Jan «Heere van Bruwaen» (A.M., VI, blz. 476).

Jan van Clesseneere schreef in het hospitaal een renteboek in 1461⁴⁸ en hield de rekeningen bij van 1448 tot 1472⁴⁹. Hij overleed in 1473⁵⁰ en moet in 1472 ziek gevallen zijn: inderdaad, hij begon nog aan de rekening over het jaar 1471-1472, maar liet het werk steken na één folio; het werd voortgezet door zijn opvolger *Jan vander Plancken*, die pas in 1473 officieel ontvanger van het hospitaal werd⁵¹.

In het hospitaal leefde, toen Jan van Clesseneere er klerk en ontvanger was, nog een andere Van Clesseneere, nl. Margareta (d.i. de *mergriete*, dochter van Daneel I en de tante van de bewuste scribent). Ze werd er geprofest en « gekleed » in 1409 (HO/Vwb. f 94 v°); in 1421 werd ze er priorin en stierf in 1472⁵².

4) *Jan Vander Plancken* schreef de rekeningen van het hospitaal van 1472 tot 1476 met dien verstande dat hij enkele keren werd bijgestaan door een andere klerk. De rekening over het jaar 1477-1478 is van een andere hand, blijkbaar van de volgende ontvanger: *Frans Vander Stichelen*⁵³. De rekeningen van 1476 tot 1477 en 1480 tot 1482 ontbreken.

5) *Frans vander Stichelen*: de familie *vander Stichelen* is te Oudenaarde talrijk vertegenwoordigd in de 16e eeuw, blijkens de « struikboeken » van die tijd, maar de herkomst ervan kon ik niet met zekerheid achterhalen. In de 2e helft van de 15e eeuw vermeldt het *Coemannenboek* een « Frans vander stichelen Raes sone »⁵⁴. Een register van de Sint-Joorisgilde, begonnen in 1440, vermeldt een *Fransoeys vander stichelen*, priester; deze kan wel de ontvanger en klerk van het hospitaal zijn die in 1481 een renteboek schreef⁵⁵, maar het is niet zeker. *Frans vander Stichelen* schreef ook de rekeningen van 1483-1484⁵⁶.

(48) HO/Rb. V, incipit: « Desen bouc was ghemaect ende ghescreuen bijder hant van janne van clesseneere Jn desen tijt Ontfanghere vanden hospitale van Audenaerde ».

(49) HO, reg. 159-175 / Rek. / blijkens de incipits.

(50) A.M., VI, blz. 463, waar zijn grafschrift te vinden is; hij was *filius* daneels en was getrouwd met Jonkvrouw Adriane van der Meulne; hij werd begraven in de Walburgakerk.

(51) HO, reg. 177 / Rek. / incipit. Over de herkomst van deze klerk bezit ik geen nadere gegevens.

(52) Zie mijn: *Uit de Geschiedenis van het Onze-Lieve-Vrouwe-hospitaal te Oudenaarde*, Oudenaarde, 1954, blz. 80.

(53) Blijkens de incipit en de nota op het einde van de rekening; de nota werd aangebracht toen in aanwezigheid van Robbrecht Hoen de rekening werd nagezien (HO, reg. 181 / Rek. / laatste folio, v°).

(54) SO. Coem., f 31 r°. Ook in Pb. Oud. f 43 r°. De familie schijnt uit Ooike (arr. Oud.) te stammen.

(55) HO, Rb. VI, blijkens de incipit. Voor het lidmaatschap van de Sint-Joorisgilde, zie A.M. VI, blz. 45.

(56) HO reg. 183 / Rek. / incipit en slotnota (laatste folio).

6) *Joës van Cordes*, volgde Frans vander Stichelen op. Deze schreef de rekeningen van 1485 tot 1487. Hij is verscheidene keren ontvanger, schepen en oppervoogd van Oudenaarde geweest ⁵⁷.

(7) *Jan Pochon*: ook over hem vond ik weinig nadere gegevens, tenzij dat hij waarschijnlijk uit Ronse stamde en misschien dezelfde is als Jan Pochon, die in 1503 schepen was te Oudenaarde ⁵⁸. Jan Pochon schreef een renteboek in 1501 ⁵⁹ en de rekeningen van 1494 tot 1504 ⁶⁰.

3. De Schepenklerken van Oudenaarde

De schepenen van de eerste schepenbank van Oudenaarde hebben in de 15e eeuw en vermoedelijk ook al in de 14e — over twee klerken beschikt en dat in tegenstelling met die van de tweede bank, die der oppervoogden, die in de 14e eeuw door één enkele werd bediend ⁶¹. Officieel duurde deze toestand tot 1556. Toen werd immers een nieuw reglement opgesteld voor de stadsklerken van Oudenaarde, waarbij bepaald werd, dat de 1e schepenbank door drie, de 2e voortaan door twee klerken zou worden bediend ⁶². Maar in de werkelijkheid was de toestand bij de 1e schepenbank zo, dat van 1492 af al drie klerken het schrijfwerk ervan verrichtten ⁶³.

A. De klerken van de 1e schepenbank.

Uit de 14e eeuw is ons alleen één stadsklerk bekend, nl. *Gheeraert Raephoeft*, die ook in het begin van de 15e eeuw nog werkte. Hij wordt in 1388 vermeld in het pachtboek van de stad en weer in 1396 op het ogenblik dat de magistraat hem een huis,

(57) HO, reg. 184-186 / Rek. / incipits en slotnota's; de rekeningen 1488-1493 ontbreken. *Joës van Cordes* zal die waarschijnlijk geschreven hebben tot 1492. Hij stierf nl. in dat jaar (grafschrift in A.M. VI, blz. 457; hij behoorde tot de familie Wadripont (ibidem); als ontvanger, schepen en oppervoogd, zie A.M. II, blz. 200 vlgg.

(58) A.M. II, blz. 219.

(59) HO/Rb. VII, incipit.

(60) HO, reg. 196 / Rek. / incipit en slotnota. Een « Jac. fil. Andree Pochon, canonicus Rotonacensis » werd ingeschreven aan de universiteit te Leuven in 1463 (WILS, J., *Matricule de l'université de Louvain*, II, Bruxelles, 1954, blz. 123, nr. 155). Jac. Pochon kan. van St.-Hermes te Ronse, werd er later proost, nl. in 1499 en stierf in 1504 (ibidem).

(61) Twee klerken voor de 1e schepenbank blijken een post die in de 15e-eeuwse stadsrekeningen regelmatig terugkeert: « Item beede scepen clercken van haren pencioene xii lb. » (Uitgaven « van dienste ende van pencioene »). (Strek. I, f 22 r°, a° 1406-1407).

(62) A.M. II, blz. 493. Het origineel in Pab. Oud., f 247 r°.

(63) Nader daarover beneden, sub. II.

dat eigendom van de stad is, verpacht⁶⁴. Regelmatig kan men hem terugvinden tot 1422, hoofdzakelijk in de stadsrekeningen. Deze Gheeraert Raephoeft was ongetwijfeld afkomstig uit Oudenaarde of Pamele. Te Pamele was een «gheeraert raephoeft» gezworene in 1355 en de Oudenaardse klerk kan diens zoon zijn geweest⁶⁵.

Ook de volgende stadsklerken kennen we op een of andere wijze, soms zeer direct uit de stadsrekeningen. Twee posten verschaffen daarover inlichtingen, nl. de post voor wat men toentertijd heeft geheten «Voyagen ende Ridighen» (d.z. de reizen naar andere steden en plaatsen) en de post met «diverse uitgaven», welke post in de Oudenaardse stadsrekeningen steeds als laatste voorkomt.

Bij nadere bestudering van de «Voyagen ende Ridighen» blijkt al dadelijk dat gewoonlijk één of meer schepenen, vergezeld van een klerk, indien niet van de pensionaris, die reizen maakten. Wanneer men nu deze post voor een aantal opeenvolgende jaren vergelijkend onderzoekt, kan men konstateren, dat daarbij één of twee namen voor vele opeenvolgende jaren onafgebroken voorkomen. Bedenkt men daarbij dat schepenen en ontvangers om het jaar wisselden, dan kan het niet anders of die «vaste» namen zijn die van de vaste stadsdienaren, d.w.z. de klerken. Volledige zekerheid in dien krijgt men van zodra achter die vaste namen ook de vermelding «als cleric» optreedt: dat gebeurt in de Oudenaardse stadsrekeningen al in 1406⁶⁶. Voegt men

(64) Vgl.: «Gillis crupenninc op drie dusentich lb. principael Gheeraert Raephoeft de cleric vander stede» (Pab. Oud. f 117 r°, a° 1388) — «Het Es te wetene Dat schepenen hebben ghegheuen Ende gheuen Jn noyalen pachte gheearde Raephoeftde haren cleric ouer de meneghe goede dienste die hi der stede ghedaen thus op den knoc vanden vleeshuse ten baerse werd daer wouter yden nv jn woent jn der zeluer manieren dat gillis lauwereins nam in tijden vorleden...» (Pab. Oud., f 30 v°, a° 1396).

(65) Gheeraert Raephoeft, de klerk: «... goeric van landhuut als pensionaris / gheeraert raephoeft als cleric...» (Strek. I, f 14 r°, a° 1406-1407) — Gheeraert Raephoeft, de gezworene te Pamele: St. G. Pam. reg. 22, f 5 v°. In het Coemannenboek (f 38 v°) is er sprake van «Gheeraert Raephoeft gheearde zone» (begin 15e eeuw). In 1367 was een Baudin Raephoofd schepen te Oudenaarde (A.M. II, blz. 171); een Pieter Raephoeft komt voor in 1363 (Pab. Oud., f 9 r°). De familie blijkt wel inheems te zijn. De eerste Raephoeft wordt te Pamele aangetroffen in 1319, nl. *Boidin rapoeft* (Pb. Pam. f 12 v°).

(66) Vgl. boven, voetnota 65. — Verder ook de vindplaatsen in de aard van deze: «Jan van den bossche filius jacops als scepene ende jacop hanoke als cleric ghereden te ghent den xixsten dach in april voor mine heeren vanden Rade» (Strek. III, f 126 v°, a° 1425-1426); «gillis vander merre als scepene ende jan van heurne als cleric ghereden te ghent den x sten dach in meye vor scepenen van ghedeede...» (Strek. II, f 225 v°). Ze komen in de stadsrekeningen overalrijk voor. Ik kan ze hier natuurlijk niet alle in extenso meedelen; talrijke voorbeelden in A.M. IV, blz. 3-44 (uittreksels uit de Strek. van 1436-1437) en A.M. V, blz. 279-318 (uittreksels uit de Strek. van 1452-1453)

daarbij de gegevens van de tweede post (Diverse uitgaven), waarin dikwijls ook de namen van de klerken worden opgegeven samen met de sommen die ze hebben ontvangen voor het extra-werk dat ze hebben uitgevoerd, dan wordt het mogelijk om met een zeker gemak van ± 1400 af een volledige lijst op te maken van de Oudenaardse schepenklerken. We zullen later zien dat men zelfs nog verder kan gaan en dat enkele van de « handen » van die klerken kunnen geïdentificeerd worden.

De tweede bekende Oudenaardse stadsclerk was *Jan van Huerne*: hij duikt voor het eerst op in 1416 en verdwijnt in 1450⁶⁷. Ik moet bij deze Jan van Huerne wat langer vertoeven, omdat hij de stamvader is geworden van een scribentenfamilie die in de 15de eeuw niet alleen aan Oudenaarde een reeks van klerken heeft geschonken, maar ook aan andere plaatsen en andere instanties dan de Oudenaardse schrijfinstellingen.

Hij was een afstammeling van *Oliuier van Huerne* die in 1287 het poorterschap van Oudenaarde kocht en er zich blijkbaar ook heeft gevestigd, aangezien we zijn nakomelingen in de 14e eeuw al een vooraanstaande rol te Oudenaarde zien spelen⁶⁸.

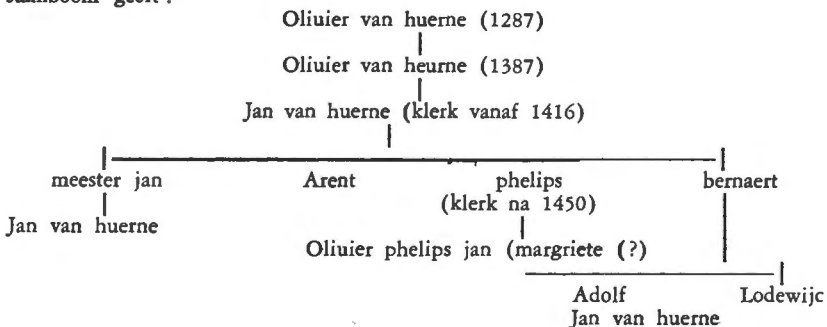
Jan van Huerne moet blijkens het poortersboek, dat van Olivier van Huerne af de « stamboom » van deze familie opgeeft⁶⁹, de

(67) *Jan van huerne* (men schrijft ook *van heurne*) wordt de eerste maal als klerk vermeldt in de Strek. II f 23 v°, a^o 1415-1416. De laatste keer horen we van hem in de Strek. VII, f 209 v° in « laumaent ». Deze rekening is al door Phelips van Huerne geschreven. *Jan van huerne* moet in 1450 gestorven zijn. In de rekening van 1450-1451 wordt zijn vrouw die jaarlijks een rente van de stad kreeg — *Jan van huerne* had die gekocht — aangeduid met de term « wedewe van janne van huerne » (Strek. VII, blz. 170 v°).

(68) In 1387 was *Oliuier van huerne*, d.i. *Oliuier II* schepen van Oudenaarde (A.M., V, blz. 181); zie ook volgende voetnoot.

(69) « Oliuier van huerne cochte sine poerscap jnt jaer ons heren m.cc. 7 lxxxvii. svriendaghes naer den andach van dertiendaghe ». Daaraan voegde later *Phelips van huerne* (d.i. de schepenclerk uit de 15e eeuw) toe:

« jan van huerne *filius* oliuiers / meester jan Arent phelips *ende* bernaert van huerne jans kindre jan van huerne meester jans zone / Oliuier phelips *ende* Jan alle drie *phelips* kindre / Adolf *ende* lodewijc van huerne bernaerts kindre 7 Jan van huerene filius Adolfs Bernaerds zoene ». (Pb. Oud., f 9 r°). Wat de volgende stamboom geeft:

zoon van Olivier II zijn geweest en was getrouwd met *jonffrouwe Maergriete van Maerke*, blijkbaar een verwante van Inghel van Maerke, de klerk die wij in het hospitaal hebben ontmoet ⁷⁰. Hij had 4 kinderen, nl. Jan, Arent, Phelips en Bernaert van Huerne.

Phelips van Huerne volgde zijn vader, Jan, als klerk op in 1450; hij zou zijn bediening waarnemen tot \pm 1480 ⁷¹. Ph. van Huerne overleed, blijkens zijn grafschrift, in 1481. Hij was driemaal getrouwd geweest, nl. met jonkvrouw *Margriete van der Meesch*, die overleed in 1440, met jonkvrouw *Barbara van den Bossche*, die overleed in 1469, en met jonkvrouw *Marie Stommelins*. De overlijdensdatum van deze laatste werd niet ingevuld op het grafschrift, maar we weten uit de stadsrekeningen dat ze in 1492 nog leefde ⁷². Hij liet blijkens dezelfde bron 4 kinderen na : Philips, Olivier, Jan en Margriete. Op te merken valt dat de dochter Margriete in het poortersboek onder de « stamboom » niet voorkomt ⁷³.

Olivier van Huerne, Phelips oudste (?) zoon, werd klerk in 1481 in opvolging van zijn vader en werkte tot 1503 ⁷⁴. Aldus had deze éne familie aan Oudenaarde voor bijna een gehele eeuw schepenklerken geleverd. Maar meer dan klerken, en niet uitsluitend aan Oudenaarde. *Bernaert van Huerne* was meer dan

In 1409 stierf als zuster in het hospitaal te Oudenaarde *lyslette van huerne*, dochter van Olivier; zij was in het klooster getreden in 1403 (HO, reg. 441, f 9 v°).

(70) Ziehier de inlichtingen nopens het huwelijk en het overlijden van Jan van Huerne : « Item jonffrouwe maergriete van maerke jans wijf van huerne was te gheliken daghen telken xviii lb. danof betailt tpayement vanden eersten daghe van Aprulle ende dairmet quite mids dat se doot es heft — xviii lb. » (Strek. VIII, f 9 r, a^o 1451-1452); de vermelding heeft betrekking op een pensioen door de stad betaald.

(71) De eerste vermelding in Strek. VII, f 211 v°, waar hij het werk van de stad aan de grafelijke commissarissen declareerde; in de rand staat : « par affirmation de ph. de huerne clerc de la ville ».

(72) Men zie het grafschrift van Philips van Heurne *filius* Jans in A.M., VI, blz. 483.

Marie Stommelins trok van de stad ook na de dood van haar man nog een lijfrente : « Item joncrauwe marie stommelins tharen liue te ghelijken daghen telken xii lb. heft — xxiii lb. (Strek. XVII, f 153 r°); uit een plaats in de Strek. XV (a^o 1485-1486) blijkt, dat met deze vrouw wel de weduwe van Phelips van Huerne bedoeld is. Daar komt een gelijkaardige post voor, maar met de vermelding als weduwe van « Phelips van huerne ».

(73) Zie boven; ze is wel vermeld als dochter van Phelips + Barbara vanden Bossche in J. GAILLARD, *Bruges et Le Franc*, II, blz. 191. Bruges, 1857-1762, 5 dln. De goederen van Ph. van Huerne werden verdeeld in 1482 (St. G. Oud. reg. 9, f° 147 r° en 149 r°). Daar blijkt dat hij nog een kind had, nl. *lipkin* dat in 1483 stierf (id. f 185 v°).

(74) Olivier van Huerne wordt de eerste maal aangetroffen in de Strek. XIV, f 276 r°, a^o 1481-1482. Hij was de zoon van Phelips en Barbara vanden Bossche (GAILLARD, J., o.c., II, blz. 191) en overleed in 1503 (Zie A.M., VI, blz. 462). Als zoon van Phelips staat hij ook in St. G. Oud. (l.c.).

eens schepen van de stad⁷⁵, terwijl een *Gillis van huerne*, die waarschijnlijk tot een andere tak van de familie heeft behoord, messagier van Oudenaarde was in 1452⁷⁶.

Belangrijker is het evenwel de spreiding na te gaan van de overige leden van deze familie. In 1452 nl. was Arent van Huerne, d.i. waarschijnlijk de broer van Phelips, klerk van de deken van Zierikzee⁷⁷.

Het is niet zeker of deze Arent dezelfde is als de Arent van Huerne die we van 1449 af aantreffen te Brussel in de omgeving van de hertog van Boergondië. Het wil me voorkomen dat we hier voor een zoon staan van *meester jan van huerne* met wie hij wel in één trek vermeld wordt. Deze *Arnoulet (later Arent) van huerne* treedt eerst op als klerk van *meester martin steenberch*, nl. in 1449-1450⁷⁸ en in 1450-1451⁷⁹; later als secretaris van van de hertog van Boergondië, nl. in 1455-1456⁸⁰. Hoe het ook zij, deze Arent van Huerne behoorde stellig tot de bewuste Oudenaardse familie. We zien immers hoe de schepenen van Oudenaarde op hem beroep doen om gunsten te verkrijgen of om rekwesten aan de hertog voor te leggen⁸¹.

Nog andere leden van de scribentenfamilie *Van Huerne* zijn *Bernardin* en *Phelipot van Huerne*.

(75) Zie A.M., II, blz. 208 vlgg. In 1465 was Bernaerd van Huerne 27 jaar oud « of dair omtrent » blijkens een post in de stadsrekeningen (Strek. XI, f 75 v°). Hij stierf in 1525 (A.M., VI, blz. 470).

(76) « Item ghegheuen ter brulocht van gillis van huerne messagier vander stede van Audenaerde / die scepenen ontfangher ende clercken gheboden hadde tsijnre feeste Ter causen van huerer officien zes postulaessche guldenen die maken — viii lb viii s. » (Strek. VIII, f 90 r°, a° 1452-1453). In het register van de Sint-Jorisgilde (a° 1440) staat hij als *filius jans* (A.M., VI, blz. 47).

(77) Vgl.: « Item ghegheuen *Arent van heurne* clerck van minen heere de dekin van Sierixee omme te vercrighene van minen Gheduchten (sic) een *lettre* van octroye van dat scepenen de vorsaten vercocht hebben iiij lb grote tsiaers lijfrenten boven den xx lb grote danof zij octroy hadden hem ghegheuen drie cronen maken vii lb iiij s. » (Strek. VIII, f 92 v°, a° 1452-1453).

(78) « Item ghegheuen *arnoulet van huerne* clerck van *meester martin steenberch*... » (Strek. VII, f 157 v°).

(79) « Item *gillis vander hoyen ghesonden* met *brieue* te bruxele den iiij^{den} dach jn september *Aen meester martin steenberch* ende *aen Arent van heurne* zinen clerck » (Strek. VII, f 200 v°).

(80) « Item ghepresenteert *meester Arende van heurne* secretaris van *minen gheduchten* heere den xxvisten dach in *novembre* iiij stope wijns te adriaen babuers van viijs heft — xxxij s. » (Strek. VIII, f 217 r°).

(81) Tweemaal in 1453-1454: « Item ghesonden *gilles van heurne* messagier bij *minen gheduchten heere* jn *borgoignen* met *arent van heurne* omme *minen vorseiden* gheduchten heere ouer te gheue *zekere Requesten*... » (Strek. VIII, f 132 v°) — « Item ghegheuen *Arende van heurne* die ghelast was van *scepenen* van *audenaerde* te vercrighene van *onsen gheduchten heere* ende *prinche* jn *borgoignen* *sekere leetren* van *gracien*... » (id., f 141 v°-142 r°). In 1462-1463 waren *meester Jan* en *meester Arent* samen te Oudenaarde: « Item *meester jan van heurne* ende *meester arent van heurne* viij stope wijns... » (Strek. X, f 161 r°).

Phelipot van Huerne was in 1448 klerk van de procureur van Oudenaarde bij het parlement te Parijs⁸², terwijl *Bernardin van Huerne* pas in de 2e helft van de 15e eeuw in de Oudenaardse stadsrekeningen wordt aangetroffen. Hij moet advocaat geweest zijn, maar ik heb niet kunnen uitmaken waar⁸³. Hij kan trouwens ook tot een andere tak van de familie hebben behoord. Nog een andere aan de familie verwante klerk treft men aan te Brugge, nl. *Jan van Huerne*, die in 1466 te Damme Margareta van York verwelkomde. Deze Jan van Huerne was de achterkleinzoon van Gillis van Huerne die van Oudenaarde geboortig was⁸⁴. De Van Huerne's — er is gebleken dat men ook Van Heurne heeft gespeld — behoorden tot de adel en de familie had wapenschilden; *Phelips van Huerne* was ridder en heer *Vander Raverien*⁸⁵.

In 1422 werd Gheeraert Raephoeft opgevolgd door *Jacop Hanoke* die in 1421 al stadsontvanger was geweest⁸⁶. Hij was vermoedelijk te Oudenaarde geboren, maar stellig van Waalse afkomst. De familienaam *Hanoke*, *Hannoke* (later ook *Annoque*) vindt men te Oudenaarde voor het eerst in 1384. Toen kwam Jakemard Hanoke er zich vestigen en we weten dat die man van Doornik kwam⁸⁷. Deze Jakemard was nochtans Jacobs vader niet,

(82) « Item ghegheuen phelipot van heurne clerck van meester foucque du moulin (d.i. de procureur van Oudenaarde bij het parlement te Parijs, blijkens de context en blijkens een plaats in Strek. VII, f 118 r°) in hofscheden ouer de moeite die hij ghehadt heift jnt scriuen van saken der stede ancleuende — xlviiijs » (Strek. VII, f 118 r°, a^o 1448-1449). *Phelipot van Huerne* kan een zoon geweest zijn van meester Jan, de broer van *Phelips*, vgl. voetnoot 69.

(83) « Item betaelt bernardine van huerne dewelke ghetranslateert heeft vanden vlaemsche jn walsche een groot proces jnden name vander stede... twelke hij gheappelleert heeft jnden hoghen Raet welc proces wel Inhoudt iiij^e ende een half bladeren papiers jn minuten voor de translatie van dien hem ghegheuen alst blijft bij quittancen xx guldenen cronen maken — xlix lb. » (Strek. X, f 124 r°, a^o 1461-1462).

(84) GAILLARD, J., *Bruges et le Franc*, II, blz. 190 en 189. Fout van GAILLARD is evenwel, dat hij aan deze *Jan van Huerne* het vaderschap van *Phelips* toeschrijft (blz. 190); niet de Brugse *Jan van Huerne*, wel de Oudenaardse (die ook merkkelijk ouder was) was getrouwd met *Margereta van Lummene* (gezegd *Van Maercke*), de moeder van *Phelips*.

(85) De wapenschilden van de *Van Huerne's* zijn beschreven bij Gaillard, bij wie ook blijkt, dat Gillis van Huerne al ridder was en dat *Phelips van Huerne* heer *vander Raverien* is geweest. De Oudenaardse traditie wil dat *Phelips van Huerne* ridder werd na zijn heldhaftige houding in de strijd tegen Gent in 1452 (A.M., V, blz. 323), maar dat is een wankel bericht.

(86) Stadsontvanger in 1421, blijkens de stadsrekening van dat jaar; zie ook A.M., II, blz. 190.

(87) « Jakemaerd hanoke van doerke was ontfaen poertre Ende gheconsenteert van mijnen heere van vlaendre Jnt jaer m.ij^e iiij ende viere den iiij^{den} dach in nouembre Ende gaf l.s. Ende dede voerd al dathire toe sculdich te donee Ende daet jnt scependomme jans visschers ende sire ghesellen — Item daer nar jnt scependomme frans crupenninc Ende sire ghesellen Jnt jaer iiij Ende viue den vijjsten dach in laumaent quam de vorseide Jakemard Ende dede hem ouer scrijuen ». (Pb. Oud. f 70 r°).

misschien zijn grootvader. *Jacob Hanoke* (of *Jacop*) was blijkens het Coemannenboek de zoon van Pieter Hanoke⁸⁸ die we later meer aantreffen als *Pieter hanoke doude*⁸⁹.

Ook al is Jacop Hanoke misschien te Oudenaarde niet geboren, hij heeft er stellig zijn kinderjaren doorgebracht en hij moet er ook het Diets hebben geleerd, dat hij zo voortreffelijk schreef als de overige klerken.

Jacop Hanoke wordt meermalen vermeld als klerk, maar ook als pachter van « onghelden »⁹⁰. Interessant is bovendien een kleine genealogie van deze man, omdat we straks zijn zoon Pieter (d.i. *pieter hanoke de jonge*) als stadssecretaris zullen ontmoeten.

Het Coemannenboek vermeldt als kinderen van Jacop Hanoke, ± 1420 : « jan hannoke jacops zone » (f 75 v°); eerste helft 15e eeuw : « pieter hannoke jacop hannox sone » (f 137 r°), en verder : « Robbin hannoke jacops bastarde sone » (f 147 v°) en « Toussain hannoke jacops bastarde sone bij claren prendaels » (f 162 r°).

Pieter Hanoke nu, d.i. stellig de bovenvermelde zoon van Jacop, deed een korte verschijning op de Oudenaardse griffie, nl. van 1457, het jaar waarin hij Jacop Hanoke als klerk opvolgde⁹¹, tot 1460, nadat hij te voren rentmeester geweest was in

(88) SO, Coem., f 94 v° : « Jacop hanoke pieters zone ».

(89) Vgl.: « Op den seluen dach so claeghede vorseide bailliu ouer pieter hanoke doude hulpers. v.d. ½ dat sij commen siin buten sweighs ende hebben ghesleghen in euele eenen gossin vanden meulenbroucke ende al diez ghelijcx ouer dandre / niemene ouer partien / » A/C, II, f 73 v°, a° 1444).

(90) Als klerk, enkele voorbeelden kunnen volstaan :

— « Jan van den bossche *filius jacobs* als scepene ende jacop hanoke als clerck ghereden te ghent den xix sten dach in aprul voor mine heeren vanden Rade... » (Strek. III, f 126 v°, a° 1425-1426);

— « Willem vander muelne als scepene ende jacop hanoke als clerck ghereden te Rysele... » (Strek. VI, f 58 v°, a° 1441-1442);

— « Wouter vander meere Als scepenen Jacop hanoke ende phelips van heurne als clercken ghereden den viij sten dach van ougste te Ryssele... » (Strek. VIII, f 176 r°, a° 1454-1455).

Voor het bewijs dat hij precies in 1422 klerk werd, zie beneden.

Als pachter van « onghelden » :

— « Item ontfaen van jacop hanoke vanden onghelde vander ouder cleedermairt ende galt xxvij lb. heffen danof de drie vierendeele — xxi lb » (Strek. VIII, f 60 r°, a° 1452-1453). Hij pachtte het « ongheld » van was en zout in 1455 (Strek. VIII, f 200 v°).

(91) Jacop Hanoke kreeg bij zijn afscheid van de stad een rente van 36 pond par. : « Item So hebben scepenen ende de goede lieden vanden Rade eendrachtelic gheconsenteert / ende ghegheuen jacop hanoke / over den goeden ghetrauwen dienst / die hij der stede als clerck ghedaen heeft / wel .xl. jaer / de somme van zesse ende dertich ponden *parisise tsiaers*. Zijn leuen lanc Te wetene de xxiiij lb ouer den vorseiden goeden dienst / ende de xv omme dat hij zijn sal altoos bereet te commene Bij scepenen ende thueren Rade ende dienste als hijs vermaent sal werden / (Strek. IX, f 104 r° / v°, a° 1457-1458). —

Pieter Hanoke wordt voor het eerst vermeld in Strek. IX, f 187 r°, 10 mei 1458.

Zuid-Holland⁹². Waarschijnlijk is hij in 1461 ziek geworden of gestorven, daar het anders moeilijk te verklaren valt, waarom hij niet langer in dienst van de stad bleef, terwijl hij nog betaald werd in 1461 (februari) voor het schrijven van de duplicaten van de stadsrekeningen (Strek. X, f 50 v°).

Pieter Hanoke werd opgevolgd door *Jan Meere* die we tot ± 1486 als klerk kunnen volgen⁹³, maar die achteraf tijdelijk schijnt verdwenen te zijn. Jan Meere schreef in 1481 met O. Van Huerne nog de nieuwe keuren van de « Raemlakenen »⁹⁴, maar blijkens de stadsrekeningen van 1498 kan hij ontvanger der domeinen van Oudenaarde geworden zijn⁹⁵.

Jan Meere, hij heet ook Jan vander Meere, moet klerk gebleven zijn tot in het eerste kwart van de 16e eeuw, tenminste als we dan niet te doen hebben met een naamgenoot, wat mij het meest waarschijnlijk voorkomt. Aanverwante takken van de voorname familie Van der Meere zijn te Oudenaarde in die tijd inderdaad zeer talrijk vertegenwoordigd geweest. Het kon derhalve niet worden uitgemaakt, of Jan Meere I werd opgevolgd door een Jan Meere II, terwijl hij zelf ontvanger van de domeinen was geworden, ofwel of die bewuste ontvanger iemand was van een andere tak, terwijl Jan Meere I klerk bleef. Een genealogie van de familie berust op het stadsarchief te Oudenaarde (Fonds Demanet-De Biesme), maar is onvolledig en niet ten volle betrouwbaar.

Naast Jan Meere treedt sedert 1491 ook *François Meere* op, nl. als schepen, in 1492 als ontvanger⁹⁶ en in 1493 als schepenklerk⁹⁷. Hij was de broer van *Willem* met wie we hem straks nog als student te Leuven zullen ontmoeten⁹⁸. De familiale

(92) Blijkens deze bewijfsplaats uit het A/C, II, f 119 v°: « Pieter hanoke, *filius* Jacops es gheconsenteert bij scepenen van audenaerde dat hij mach de vryheit an nemen vander stede van durdrecht omme hem met die vryhede te ghehelpene Jn tghunt wiez hij te doene sal moghen *ter* causen van *siere* officie vanden Rentmeester scepe van zuut hollant twelke toebehoort onsen gheduchten heere *ende* prince sine *vorseide* officie gheduerende Jn deser manieren dat hij hem niet ghehelpen noch bescudden en sal met diere *vorseide* vryhede *ende* poitrie in contrarien der vryhede *ende* poitrie van audenaerde Emmer behauden altos sine vryhede *ende* poitrie van audenaerde ghedaen den viii^{ste} dach in sporcle anno xliiij (= 1444) ».

(93) Jan Meere wordt de eerste maal als klerk vermeld in 1461 (Strek. X, f 128 v° en f 130 v°, a° 1461-1462). Van Pieter Hanoke is daarin geen spoor meer.

(94) Strek. XIV, f 276 r°, a° 1481-1482.

(95) Strek. XIX, f 17 r°.

(96) A.M., II, blz. 215.

(97) Blijkens de Strek., XVII, f° 246 v° en *passim*.

(98) Zie beneden, sub III. Voor de verwantschap: « Item ontfaen vuter hant van *fransois* meeren Jnden name van willem meeren zijnen broedere was... » (Strek. XVIII, f 12 v°, a° 1495-1496). Deze Willem moet dus vroeg zijn gestorven.

relaties van François Meere en Jan Meere I (en II?) kon ik niet nader bepalen, tenzij dat de bewuste genealogie François Meere aangeeft als filius Adriaen. Maar hoe het ook zij, de familie Vander Meere is een allergewichtigste familie geweest in de Oudenaardse magistratuur. De vroegst bekende schepen was precies een Vander Meere, nl. Gillis Vander Meere in 1252⁹⁹. Een Jan Meere was in 1493 hoogbaljuw van Oudenaarde¹⁰⁰. Op het einde van die eeuw verschijnt ook Jooris vander Meere, «Heere van Voorde»¹⁰¹. Blijkbaar heeft deze familie in de 14e eeuw al advocaten onder haar leden geteld, nl. meester Jan Meere die in 1391 is vermeld¹⁰² en misschien wel pensionaris of zelfs klerk van de stad kan geweest zijn.

Met de drie klerken *Olivier van Huerne, Jan Meere I of II?* en *François Meere* bereiken we dus het einde van de 15e eeuw. Wanneer Olivier van Huerne in 1503 sterft¹⁰³, wordt hij opgevolgd door *Adriaen van Anvaing* die voor de eerste keer opduikt als klerk in de «Ridinghen» van de stadsrekening van 1504-1505¹⁰⁴.

Ik kan nu overgaan tot het opmaken van een overzichtelijke tabel van de Oudenaardse schepenklerken; ze bestrijkt uitsluitend de 15e eeuw, te beginnen evenwel met de nog 14e-eeuwse Gheeraert Raephoeft.

1388	Gheeraert Raephoeft	?
1416		Jan van Huerne
1423	Jacop Hanoke ¹⁰⁵	

(99) A.M., II, blz. 174.

(100) «Jan vander meere hoochballiu van deser stede» (Strek. XVII, f 247 v°, a° 1493-1494). Maar die zal, blijkens LIMB.-STRUM, *Coutumes de la ville d'Audenaarde*, II, blz. 18, wel niet uit Oudenaarde hebben gestamd. De baljuws mochten immers niet uit de streek of stad stammen, waar ze werden aangesteld.

(101) Zie H.G.O. Kr. Oud. X, blz. 40-41.

(102) Ziehier de vindplaats: «meester jan meere ende andries meere xvij s. op huus ende erue op tswijnkin tusschen den barse ende den zwane» (HO/Wwb., f 81 r°). *Tswijnkin, den barse* en *den zwane* zijn drie huisnamen. «Den Baers» bestaat nog; «Het Zwiñtje» en «De Zwaan» bestonden tot voor korte tijd; de familie (nl. de familie De Clercq) die het laatst in De Zwaan woonde, staat te Oudenaarde bekend onder de toenaam (*Turie uit te zwoane* (Turie = Arthur).

(103) Zijn grafscript in A.M. VI, blz. 462. Hij was blijkens dit grafscript getrouwd geweest met Jonkvrouw Adriane Van Vaernewijck; vgl. ook GAILLARD, J., *o.c.*, blz. 191.

(104) Strek. XX, f 254 r°.

(105) G. Raephoeft was toen nog niet gestorven; hij leefde immers nog in 1424. Toen betaalde de stad hem voor de eerste keer een hoge som (een soort pensioen) als beloning voor zijn trouwe diensten; uit de vindplaats blijkt bovendien dat de stad nog steeds op hem beroep deed: «Item ghaerde Raephoofde van dat hem de stede jaerlicx ghegheuen heift ouer dien goeden ende ghetrauwen dienst die hij der stede menigh jaer ghedaen heift ende noch doet — lx lb.» (Strek. II, f 46 r°, a° 1423-1424).

1450			Phelips van Huerne
1458	Pieter Hanoke		
1461	Jan Meere (of Vander Meere)		Olivier van Huerne
1481			
1483	Jan Meere (II ?)		
1493		François Meere	
1500			
1503			Adriaen van Anvaing

Van Anvaing wordt in 1518 in de Streck. nog vermeld.

B. De klerken van de 2e schepenbank of van de Oppervoogden.

In de 14e eeuw schijnen de oppervoogden slechts één klerk te hebben gehad. De bewaarde registers van 1378 tot 1400 zijn inderdaad bijgehouden door één enkele hand.

Maar van 1400 af kan men vaststellen dat de Oudenaardse wezenboeken afwisselend door twee klerken zijn bijgehouden. Deze toestand is trouwens in overeenstemming met de vermelding in de stadsrekeningen van voogden-*klerken*¹⁰⁶. Het bleek evenwel, ook na een nauwkeurig onderzoek, onmogelijk al deze klerken te identificeren.

De vroegst bekende is een klerk uit het einde van de 14e eeuw, maar die ook nog in het begin van de 15e eeuw werkte: nl. *Franss(ois) Dreet*. Hij vermeldt zichzelf in de oudste stukken regelmatig op het einde van de door hem opgemaakte staten¹⁰⁷. Het is evenwel zeer jammer dat de gebruikelijke formule waarin deze klerk zich kenbaar maakte omstreeks 1400 verdwijnt: anders hadden we ook de overige klerken gekend.

Frans Dreet behoorde tot een familie die eigenlijk *vlaminc*, *vle(e)minc*, heette en die van Bevere bij Oudenaarde afkomstig was. In 1330 woonde daar *gillis vlaminc die men heet dreet* en die toen het poorterschap van Oudenaarde kocht¹⁰⁸. Frans Dreet was de zoon van Wouter Vleminc en staat in het poortersboek opgetekend als « poerter van oere ende van buten » onder Beveren,

(106) In het mv., nl. in de post voor uitgaven « van dienste ende pencioene » :
« Eerst elcken van den vier voghden van den weesen oueren haren diest vi lb.
heft — xxiiij lb.

Item haren clercken

(Strek. I, f 22 r°, a^o 1406-1407).

(107) Ziehier de formule: « hier over waren... alsoe vooghden ende franssois dreet als deelsman ende clerck » (St. G. Oud. I, f 10 r°, 12 r°, 15 r°).

(108) Pb. Oud. f 8 v°.

a° 1374¹⁰⁹. Hij moet gestorven zijn in 1405. Toen immers verdween uit de wezenboeken de hand die blijkbaar de zijne is, terwijl in de rekeningen van de lazare in 1406 wordt gesproken van « *fransois dreets oeire* »¹¹⁰.

Op eerder toevallige wijze kennen we van deze schepenbank nog een 15e eeuwse klerk, nl. *Gillis vanden Wincle* die we als scribent in het hospitaal hebben ontmoet. Hij wordt enkele keren in de stadsrekeningen vermeld; voor het eerst in 1446¹¹¹, hij is er nog in 1469¹¹².

Uit het einde van de 15e eeuw kennen we op dezelfde manier nog een andere klerk van deze schepenbank, nl. *Jacop Illoirs*¹¹³. Ook de familie Illoirs was van ouds te Oudenaarde gevestigd: ze leverde aan de stad van 1420 af een aantal magistraten¹¹⁴. Vermoedelijk is de familie van Romaanse afkomst.

Aldus blijven de meeste klerken van de oppervoogden ons onbekend, maar zoveel mag worden aangenomen, dat ze merendeels wel van Oudenaarde zelf geboortig zullen geweest zijn en, net als de klerken van de 1e schepenbank, tot vooraanstaande families hebben behoord.

4. De klerken van Pamele.

Over de klerken van de gezworenen van Pamele staan weinig gegevens ter beschikking, en wel bij gebrek aan de bronnen die ons daarover het best kunnen inlichten, nl. rekeningen. De oudst bewaarde rekening van Pamele is een fragment, dat pas dagtekent uit 1490-1491. Het werd geschreven door « *Jan den zaghere* » die zichzelf als de schrijver ervan noemt¹¹⁵. Het daarop volgende fragment is van 1505-1506 en is van de hand van François van Rokeghem¹¹⁶.

(109) « jan
frans wouter vleminx kindre die men heet dreets »
pieter
(Pb. Oud. f 197 r°).

(110) « Item van fransois dreets oeire — xviii d. » (Rek. Laz. f 2 r°, a° 1406-1407).

(111) Zie *Klerken van het hospitaal*, voetnoot 44; in het hospitaal meestal *vanden Wincle* gespeld.

(112) id.

(113) *Strek. XVII*, f 237 r°, a° 1493.

(114) A.M., II, blz. 190, waar de naam als *Elioës* staat, en vlgg. In 1492 was een *Daneel Illoirs* oppervoogd (ibidem, blz. 215). *Jacop Illoirs* (filius Goesaerts) overleed in 1526; hij was getrouwd met jonkvrouw *Josyne van Schoorisse*, « *Mer Jooris natuerlicke dochter* ». (A.M. VI, blz. 471, grafschrift). De familie was verwant met de familiën *Van Rokegem* en *Vanderplancken* (ibid.).

(115) SO, fonds Pamele, nr. 889/94, incipit.

(116) SO, fonds Pamele, nr. 889-95, incipit.

Toch kennen we onrechtstreeks nog drie vroegere klerken : één uit het einde van de 13e en twee uit de 14e eeuw.

De 13e eeuwse klerk heette *Tristam* en wordt vermeld in een oorkonde van 1298. Toen immers had hij een rente van 40 s. par. aan het hospitaal geschonken en werd deze jaarrente door zijn dochter Margareta en haar echtgenoot, Olivier Cabelliau, ook een klerk, erkend¹¹⁷. Nog eenmaal keert deze *Tristam* in het archief van het hospitaal terug, nl. in Rb. II, waar hij heet « *trijstram van... de clerc van pamele* »¹¹⁸. Was ook deze *Oliuier Cabbelliau* klerk te Pamele ? Misschien wel.

Uit het begin van de 15e eeuw kennen we een Pamelse klerk uit de stadsrekeningen van Oudenaarde, waar hij tweemaal vermeld is in 1406 : *Toutsains de te(m)merman*¹¹⁹, terwijl een klerk van omstreeks het midden van dezelfde eeuw voorkomt in een oorkonde van het hospitaal, die hij trouwens zelf schreef. Het is *Oliuier Cabelliau*, naamgenoot van en waarschijnlijk lid van dezelfde familie als de zopas besproken Cabelliau. Hij werkte als klerk van de gezworenen van Pamele in 1448.

Te noteren valt nog, dat de gezworenen van Pamele slechts over één klerk hebben beschikt¹²⁰.

Er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de klerken van de gezworenen en die van de *heer* van Pamele zelf. Door de klerken van de heer van Pamele werden de stukken bijgehouden die uitsluitend betrekking hadden op de heerlijkheid van Pamele, zoals b.v. de bekende *Veil Rentier*. *VERRIEST* heeft zelfs verondersteld, dat de Heer van Pamele in eigen dienst Waalse scribenten heeft gehad. Op zichzelf is dat niet onmogelijk en zelfs waarschijnlijk¹²¹.

(117) Oorkondenboek van het hospitaal, nr. 142 (HO, reg. 80 bis). De oorkonde is ontleend door J. G. DE BROUWERE, *Het Cartularium van het O.L.V.-hospitaal*, H.G.O. Kr. Oud., feestnummer 1956, blz. 153.

(118) HO/Rb II, f° 44 v°: « *ver alise van den eechoute .xl. s.siaers... dit gaf ons trijstram van... de clerc van pamele* ». De scribent heeft de familienaam niet ingevuld; de rente was bezet op land gelegen te Zegelsem. Datering van deze nota : ± 1305. De originele oorkonde vermeldt hem op deze wijze : « ... *domicella margareta filia 7 heres... tristrammj quondam de pamella clerici 7 oliuerus dictus cabelliau clericus dicte domicella margarete maritus...* ». HO, oorkonde nr. 625.

(119) Vgl.: « ... *goeric van landhuut als pensionaris / gheeraert Raephoeft als clerc / gheeraert vanden nieuwenbosch / gillis cabelliau ende arend van marke als notable vander stede Jan van copenole ende zeger triesteram als ghezworne van pamele / Toutsains haerlieder clerc...* » (Strek. I, f 14 r°, a° 1406-1407); « *Symoen vanden bossche ende oliuier Busin ghezworne van Pamele goeric van landhuut Toutsains de temmerman clerc jan tienpond haerlieder cnape ende goessin vleeminc ghereden te ghent...* » (id., f 15 r°).

(120) Vgl.: « *Item monseigneur de Pamele a en ladicte ville d'Audenarde sur sa seigneurie de Pamele baillys, amman, sept jurez, ung clerq(!) et varlet desdits jurez* (a° 1486, LIMB.-STIRUM, *Coutumes de la ville d'Audenarde*, II, blz. 143).

(121) Zie zijn uitgave van *le Veil Rentier de messire Jehan de Pamele-Audenarde*,

Anderzijds mogen we nochtans aannemen, dat de administratie van het stadje Pamele « gesloten » is geweest, net als die van Oudenaarde, en dat de klerken hoofdzakelijk uit aanzienlijke Pamelse of Oudenaardse families waren gekozen. Inderdaad de vermelde O. Cabelliau en François van Rokeghem behoorden tot de meest vooraanstaande families te Oudenaarde, terwijl in de tweede helft van de 16e eeuw *David van Pamele*, de bastaardbroer van de Heer van Pamele secretaris was van de gezworenen aldaar ¹²².

5. *De klerken van de overige instellingen : « steenen man », kastellenij, de baljuwsklerken; het lazaret, de Walburgakerk.*

Er is uit de tijd van vóór 1500 geen archief van het grafelijk leenhof van de Steenen Man bewaard gebleven, zodat deze instelling hier buiten beschouwing blijft ¹²³.

Anderzijds zijn ook de stukken uit het archief van de kastellenij voor de tijd van vóór 1500 uitzonderlijk schaars ¹²⁴. Er zijn bovendien geen klerken uit de hier bestudeerde periode bekend.

Wat de baljuwsklerken betreft, moeten we er rekening mee houden, dat de baljuws reizende ambtenaren waren, die gewoonlijk niet langer dan een jaar ter plaatse bleven ¹²⁵. Daar het vermoeden voor de hand ligt, dat ook hun klerken wel met de baljuw, maar niet met een bepaalde plaats verbonden ambtenaren kunnen geweest zijn, heb ik het veilig gevonden voorlopig niet op de baljuwrekeningen te steunen, te meer daar materiaal dat zekerheid biedt overvloedig ter beschikking staat. Een onderzoek naar de klerken van de Oudenaardse baljuws heb ik dan ook nog niet ingesteld.

Oudenaarde heeft in de middeleeuwen ook een lazarij gehad. E. Vanderstraeten was zo gelukkig een uitvoerige reeks van rekeningen van deze instelling terug te vinden te Kortrijk. Hij kon het ook bewerken, dat die rekeningen naar Oudenaarde

Bruxelles, 1950, inleiding blz. XL waar VERRIEST een Walter uit 1245 bespreekt die klerk was van Arnoud van Oudenaarde en kapelaan werd op het kasteel te Hubermont.

(122) Zie VANDERSTRAETEN, E., *Aldenardiana*, Eerste reeks, Ie deel, Audenaerde, 1867, blz. 128 vlgg.

(123) Het overgeleverde archief van deze instelling berust op het R.A.G., waar het is ondergebracht onder het algemeen archief van de « Kasselrij Oudenaarde », inventaris nr. 4.

(124) Er zijn wel enkele rekeningen, van 1417 tot 1431; ze berusten op het R.A.G., inventaris nr. 4 / nr. 365.

(125) Vgl. LIMB.-STRUM, *Coutumes de la ville d'Audenarde*, II, t.a.p. De baljuwsrekeningen werden ook dikwijls in het Frans opgesteld; zie de door N. DE PAUW uitgegeven *Rekeningen der baljuws van Vlaanderen*, Gent, 1900.

werden overgebracht, waar ze thans op het stadsarchief berusten ¹²⁶. Vanderstraeten heeft zich evenwel vergist, toen hij gemeend heeft, dat *al* deze rekeningen door de meesters van de Lazarie — die telkens uit notabele Oudenaardse families verkozen waren — werden geschreven ¹²⁷. Ik kon door vergelijking van de handschriften gemakkelijk uitmaken dat enkele ervan geschreven zijn door de schepenklerken ¹²⁸.

Blijft nu nog het archief van de Sinte-Walburgakerk en van de kerk te Pamele.

Een inventaris van het archief van de Walburgakerk (hoofdkerk van de dekenij Oudenaarde) werd destijds opgemaakt door J. Lavaut en gedeeltelijk gepubliceerd in de reeks *Beknopte Inventarissen, Ite reeks, Kerkelijk archief* van de Commissie der Kleine Archieven van Oost-Vlaanderen (Gent, 1911). Het behelst enkele 15e-eeuwse renteboeken en talrijke latere registers; enkele oorkonden die betrekking hebben op de kerk (de oudste van 1201 uitgaande van Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen, kopie 16e eeuw, doos 1, nr. 1); enkele schepenbrieven van Oudenaarde en brieven van vreemde schepenen en instanties; vooral documenten als rekeningen en registers van stichtingen van na 1500. Vermeldenswaardig is een schepenbrief van Haarlem (Doos I, nr. 17, a° 1331, origineel) en een brief van de bisschop van Utrecht (Doos I, nr. 18, n° 1332).

De kerk te Pamele beschikt voor de hier beschouwde periode

(126) Zie E. VANDERSTRAETEN, *Aldenardiana*, Eerste reeks. Ite deel, Audenaarde, 1876, blz. 55 vlgg.

(127) *Ibidem*, blz. 57.

(128) Zoals het volgende overzichtje van de eerste rekeningen aantoont :

1. a° 1406-1407 : meester : *jan vander craeyen*, klerk ?
2. a° 1407-1408 : meester : *pieter vander meere*, klerk ?
andere hand dan 1.
3. a° 1408-1409 : meester : *jan van der crayen*, zelfde hand als 1.
4. a° 1409-1410 : meester : *frans voet*, klerk ?
5. a° 1410-1411 : meester : *jan van den boengaerde*, klerk ? andere hand dan 1, 2, 3, 4.
6. a° 1411-1412 : meester : *frans voet*, klerk ?, maar andere hand dan 4, dus wel niet beide door *frans voet* geschreven; aan het einde de hand van *Gbeeraert raepboeft*.
7. 1412-1413 : meester : *goessin vleemingh*, klerk ?
8. 1413-1414 : ontbreekt.
9. 1414-1415 : meester : *arent van marke*, klerk ?
10. 1415-1416 : meester : *pieter vander meere*, klerk : *jan van huerne*, zelfde hand van Strek. 1516-1417.
11. 1416-1417 : meester : *jacop cabbellauwe*, klerk ? zelfde hand als 7.
12. —
13. 1418-1419 : meester : *gillis vander moten*, klerk : *jan van huerne*.
- 13bis is duplicaat van 13.
14. 1419-1420 : meester : *gbeeraert van gricoert*, klerk : *jan van huerne*.

Verder vindt men nog de handen van *jacop hanoke* en *phelips van huerne*.

alleen over enkele parochiale rekeningen uit het einde van de 15e eeuw.

Ook deze rekeningen werden vermoedelijk door de pastoors geschreven.

Het archief van de Walburgakerk (tevens dekenij Oudenaarde) wordt bewaard door de deken van Oudenaarde, dat van de klerk van Pamele door de pastoor aldaar.

II. DE IDENTIFICERING VAN DE HANDEN

1. *Klerken van het hospitaal*

Van *Inghel van Maerke* af is het gemakkelijk om na te gaan door wie de stukken als rekeningen, leggers, rente- en handboeken zijn geschreven. Ik heb al aangetoond, hoe de klerken van het hospitaal in rekeningen en renteboeken vooral, maar ook in andere documenten, bij het begin van de 15e eeuw de gewoonte hebben aangenomen om duidelijk aan te geven wat door hun hand is geschreven. Het valt dan ook licht om voor de vijftiende-eeuwse klerken met zekerheid te zeggen wat van hen en wat niet van hen is. Zo was het zonder moeilijkheid mogelijk om een staalkaart samen te stellen van de handen van de bekende klerken.

Alleen van de scribenten uit de overgangstijd van de 13e naar de 14e eeuw, kon ik niet steeds met zekerheid de handen terugvinden. Het is nochtans zo goed als zeker, dat de bronnen uit het hospitaal die van 1300 tot 1309 dagtekenen door H. Moenard geschreven zijn, om de eenvoudige reden nl. dat toen geen andere klerk in die instelling zal hebben gewerkt.

Ter illustratie bied ik hier een specimen van de hand van *Inghel van Maerke*, littera cursiva¹²⁹.

2. *De schepenklerken*

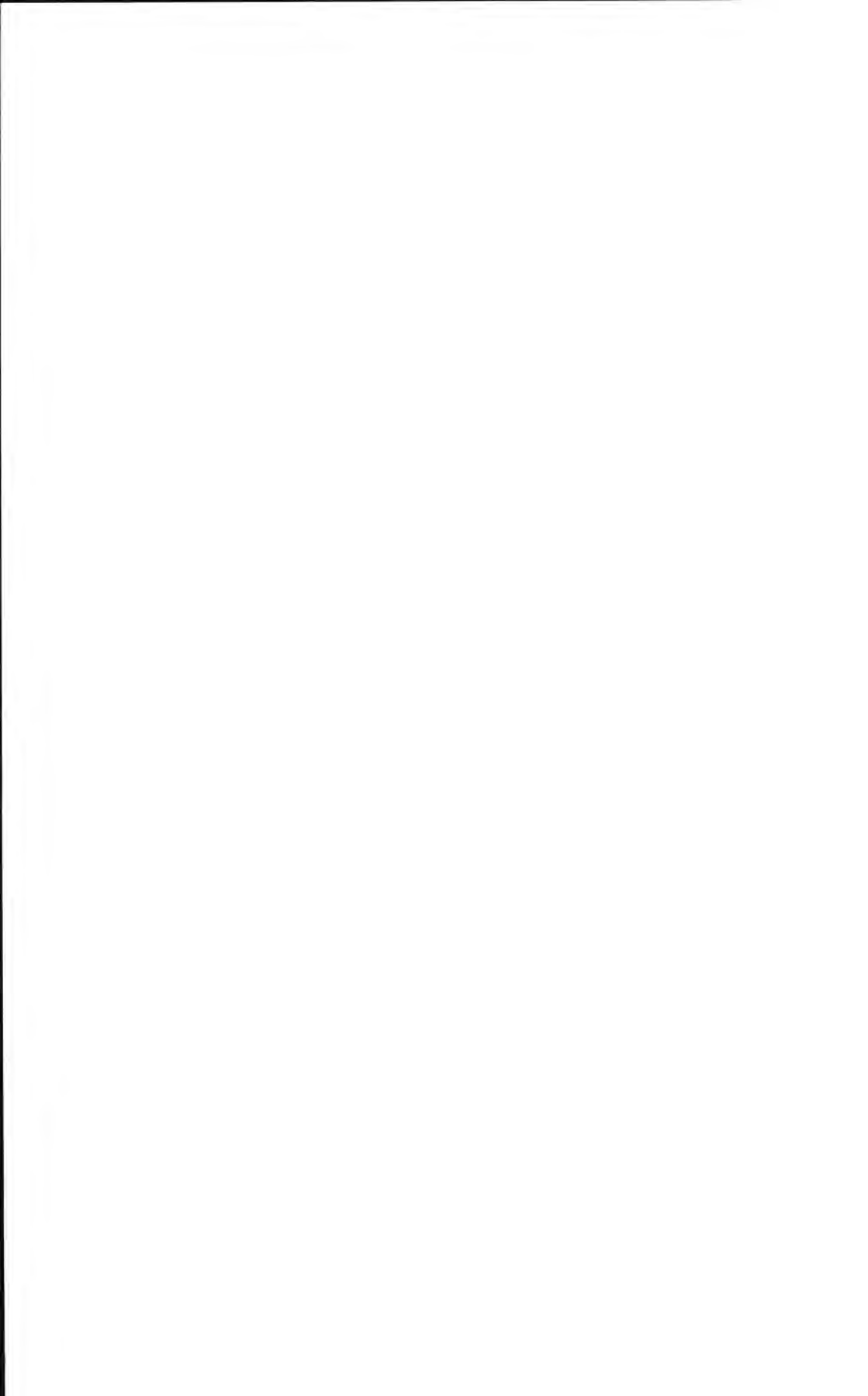
Moeilijker, maar niet onmogelijk was het om de handen van een aantal 15e-eeuwse schepenklerken te identificeren, terwijl zoiets voor de 14e eeuwse stadsscribenten totaal onmogelijk bleek.

Blijkbaar heeft het toeval mij bij deze identificering geholpen. Ik moge de lezer eraan herinneren, dat in de 15e eeuw de Oude-

(129) Een specimen met littera textualis en littera cursiva tegelijk misschien in H.G.O. Kr. Oud. V, blz. 12, waar een fotokopie is gepubliceerd van het eerste folio van een renteboek uit 1396, dat lang zoek is geweest. Onlangs werd dit renteboek teruggevonden en op het origineel blijkt, dat het boekschrift van een scriptorium in de stad kan stammen. *Ingel van Maerke* zou dan alleen de aanvullingen hebben geschreven.

14 by frouwe

beente sy allez herten die dinc gesack
hefte grommen sy lonken pachte hefte den
pruisten van die hofstede auf vanden
die inden de by pader en van en chon
hans kn-lyder gort die apy haet te duffen
als vore als hys ghesander hefte by die
buere en fide heetel apy ofte ym hyshe
te te duffen in hys al dinc by hys p
franssen dinc dincmen en sey te hys subden
van die avonien heft mofte in dinc in p
-hans apse by te puftey in pene liden en in
die honden sperey en by den hys hys
in pene liden en dinc heft p es te dinc
-te dinc puftey apy in in dinc dinc hys
ten mofte te hys hys dinc in dinc in dinc
burey in die wafte wafte hys dinc hys
te dinc hys dinc hys hys p hys dinc
puftey p pufte dinc hys dinc hys
dinc in hys dinc hys in dinc hys
dinc ap die apy hys dinc dinc hys dinc
dinc in dinc hys dinc p dinc hys dinc
dinc pufte hys dinc hys dinc in dinc
dinc dinc hys dinc in dinc hys dinc
dinc hys dinc hys dinc hys dinc hys
dinc hys dinc hys dinc hys dinc hys
dinc hys dinc hys dinc hys dinc hys
dinc hys dinc hys dinc hys dinc hys

naardse 1e schepenbank tot 1493 door twee klerken werd bediend, die we bovendien van *Gheeraert Raephoeft* af bij naam kennen, terwijl de stadsrekeningen ook toelieten om na te gaan wanneer de klerken begonnen te schrijven en wanneer ze daarmee ophielden. Precies het getal twee bood me de sleutel om uiteindelijk te vinden van wie de in diezelfde rekeningen aangetroffen handen zijn. Hoeksteen van het gehele onderzoek waren daarbij vanzelfsprekend de stadsrekeningen en ik moet hier vooraf uitweiden over de manier waarop die werden « gemaakt ».

Inlichtingen daarover bieden de stadsrekeningen alweer zelf. Op 2 februari van elk jaar werd de Oudenaardse magistraat vernieuwd¹³⁰ en toen kwamen de grafelijke kommissarissen om de nieuwe wet aan te stellen¹³¹. Gelijktijdig werd hun ook de rekening van het verlopen jaar voorgelegd en hun klerken schreven regelmatig de door de kommissarissen gemaakte op- en aanmerkingen in de rand¹³². Aan de kommissarissen werd blijkbaar een net werk voorgelegd; of er minuten zijn aan voorafgegaan is niet bekend, maar zeker hebben protocollen bestaan, als de specificatiën van de personen die aan de stad iets hadden geleverd, kladhandschriften van de schepenklerken en voor een zeer belangrijke post, die van de uitgevoerde stadswerken, het « boeck van den wercke », etc. Straks zal zelfs blijken dat de kommissarissen ook regelmatig naar die bewijsstukken hebben gevraagd¹³³.

Dat « bouc (of boeck) van den wercke » was het register waarin de schepenklerk die zondagdienst had elke zondag het werk van de verlopen week, tegelijk met de uitgaven, neerschreef. Inderdaad, iedere zondag bevond de ontvanger van de stad zich op het stadhuis om de werklieden te betalen en om verslag uit te brengen over wat verricht was, welke stoffen waren gebezigd en dies meer. Hij was telkens bijgestaan door een schepenklerk¹³⁴.

(130) Vgl. LIMB.-STIRUM, *Coutumes de la ville d'Audenarde*, I, blz. 12.

(131) Wie die kommissarissen waren vindt men van jaar tot jaar op het einde van de rekeningen samen met hun handtekening. Een lijst met hun namen werd gepubliceerd door L. VAN LERBERGHE in A.M., II, blz. 184 vlgg.

(132) Bewijsplaatsen beneden. Het horen van de rekeningen en het vernieuwen van de wet gebeurde gelijktijdig sedert 1415. Toen werden deze verrichtingen door Jan Zonder Vrees streng gereguleerd; vgl. A.M. II, blz. 60 vlgg.

(133) Zeer dikwijls werden aan de kommissarissen kwitanties voorgelegd; die zullen ook bij het opstellen van de rekeningen natuurlijk dienst hebben gedaan. Een specificatie (los blaadje papier) van de ontvanger Nicasis den Schietere is bewaard in Strek. XIII, a° 1476.

(134) Men zie het reglement van 1556 in A.M., II, blz. 493-494.

Al is dit reglement uit de 16e eeuw, de 15e-eeuwse rekeningen weerspiegelen dezelfde toestand. Het werk werd van week tot week in de Strek. opgenomen. Duidelijk is bovendien nog deze bewijsplaats:

« ... Alsoe in den bouc vanden wercke onder den voorseiden adriaen ontfanghere Rustende verclaert staet den welcken bouc alle weken gheschreuen es metter handt

Leerrijk is dit feit vooral omdat het toont, dat de ontvanger zelf geen officiële stadsstukken heeft geschreven.

Het schrijven van de rekeningen was een gehele gebeurtenis die regelmatig veertien dagen in beslag nam. De halle werd extra ingericht en in de aanwezigheid van schepenen en ontvanger stelden de klerken de rekening op ¹³⁵.

De klerken moeten het dan ook buitengewoon druk hebben gehad en ze kregen voor die gewichtige arbeid een extra-vergoeding ¹³⁶. In 1459 kwam daar nog bij dat ze de rekeningen, op bevel van Filips de Goede in het dubbel moesten schrijven ¹³⁷, en op het einde van de 15e eeuw groeide het werk hun helemaal over het hoofd, zodat beroep moest worden gedaan op de hulp van derden. Maar wie geholpen hebben worden dan toch vermeld ¹³⁸.

Toen ik de gegevens had ingezameld die ik hierboven heb meegedeeld, nl. dat er tot 1493 twee schepenklerken zijn geweest, dat in beginsel de schepenklerken de stadsrekeningen hebben geschreven en dat ook de namen van die klerken bekend zijn tegelijk met de periode waarin ze hebben gewerkt, moest het mogelijk worden om hun handen terug te vinden. Ik wil hier, in de orde waarin ik tot mijn resultaten ben gekomen, de bij het onderzoek gevolgde weg weer overdoen.

In 1423 verdwijnt een klerk, nl. Gheeraert Raephoeft en aanvaardt een nieuwe zijn ambt. Bij het nagaan van de paleografie

van een van beide den clercken dezer stede » (Strek. XXIV, f 43 r°, a° 1519-1520). Hieruit blijkt dat op dit geb'ed het bewuste reglement van 1556 een al gevestigde toestand consacreeerde. Er zijn ook voor de 15e eeuw bewijsplaatsen: « Jtem scepenen clercken ouer hair moyte ende pine van alden wercke te scriuene — xii lb. » (Strek. VIII, f 191 r°, a° 1454-1455). En onmiddellijk daarop: « Item den ontfangher vander stede ouer de moyte vanden vors. wercke te betaelne — xii lb. » (id.).

(135) Vgl.: « Item verteert op dhalle bj scepenen bi den ontfanghere ende den clercken van dat men de rekeninghe vander stede begonste te scriuene tote dat mense hende — xlb.xv s. » (Strek. I, f 21 r°, a° 1406-1407); — « Item ghegheuen van allen den Costen die ghedaen hebben ghesiin by scepenen bj den clercken by den ontfanghere Ende bj den cnapen vander stede op dhalle Al den tijt dat men de Rekeninghe vander stede besat ende maecte gherekent bij scepenen — viii lb.xiiij s. » (Strek. I, f 69 r°, a° 1407-1408).

(136) Ziehier een voorbeeld van wat de schepenklerken verdienden (aan vaste bezoldiging):

— « van haren pencionne — xxxiiij lb.
— vander Rekeninghe te scrivene — xii lb. »

(Strek. VIII, f 14 v°, a° 1451/1452). In dat jaar kregen zij nog viii lb. « in hooscheden » (i.d.), terwijl ze jaarlijks ook door de stad werden gekleed, d.w.z. een vergoeding genoten voor hun uniform. Bedenkt men daarbij, dat de klerken van de oppervoogden slechts 3 lb. kregen, dan ziet men dadelijk het verschil in de waardering van de twee betrekkingen. Maar deze laatsten hadden zekere rechten op de sterfhuizen.

(137) Zie beneden.

(138) Zie beneden.

van de stadsrekening van 1422-23 blijkt ook dat gelijktijdig een nieuwe hand opduikt. Die hand kan alleen de hand van Jacop Hanoke zijn, terwijl de verdwenen hand geen andere kan zijn dan die van Gheeraert Raephoeft. Anderzijds kan de « doorwerkende » klerk alleen de *tweede* klerk zijn geweest, nl. Jan van Huerne. Er is tussen deze redenering geen speld te steken en ze staat op soliede grondslag dank zij het feit, dat er maar twee klerken gelijktijdig hebben geschreven. Op de stadsrekening van 1450-51 kon hetzelfde worden waargenomen: één klerk verdwijnt, Jan van Huerne; een hand werkt verder, die van Jacop Hanoke, terwijl een nieuwe begint te schrijven, die alleen die van de nieuwe klerk, Phelips van Huerne, kan zijn.

Volledige zekerheid verkrijgen we evenwel wanneer we nog langs andere weg de bekomen resultaten kunnen controleren. Daartoe stellen ons weer de stadsrekeningen zelf in staat. Op vele plaatsen vermelden die inderdaad welke stukken door een bepaalde klerk geschreven zijn en hoeveel hem daarvoor werd betaald. Ze doen dat zelfs op twee manieren, onrechtstreeks, en rechtstreeks.

Omstreeks het midden van de 15e eeuw namen de kommissarissen de gewoonte aan bij het nazien van de rekeningen regelmatig naar bewijzen te vragen, waarbij de schepenklerken hun de kwitanties voorlegden of eenvoudig mondeling getuigden dat de rekening juist was. Dan werd in de rand door de klerken van de kommissarissen telkens een passende formule neergeschreven, als « *il est accoustumé* », « *par quittance* », « *par son* (= van de stadsklerk) *affirmation et confession* ». Soms zijn zelfs de betrokken personen op de auditie van de stadsrekeningen aanwezig geweest en werd op hun getuigenis beroep gedaan¹³⁹.

Het is nu ook gebeurd, dat dergelijke verklaringen betrekking hadden op het schrijfwerk der klerken¹⁴⁰. Van uitzonderlijk belang is in dat verband de rekening van 1458-1459. Daarin is de bijzondere vergoeding opgetekend die Phelips van Huerne en Pieter Hanoke ontvingen voor het schrijven van de dupli-

(139) Zie hier een bewijsplaats:

... « *ledit pieter present a laudition de ce compte a affirmé et confessé son paiement desdits xx lb.* » (Strek. VIII, f 39 r°, a° 1451-1452).

(140) Een paar voorbeelden mogen dat illustreren: « *Item ghegheuen Jacop hanoken ende philips van heurne ouer zekere grote pine ende moyte die zij al dit jair ghehadt hebben Ter causen vander orloghen die jeghenwordich es ende anders jn vele diuersche saken — xii lb.* » — in de rand staat, van de hand van degene d'e de rekening nazag: « *par leur confession* » (Strek. VIII, f 51 v°, a° 1451/1452); — « *Item Scepenen clercken ouer hair moyte ende pine van Alden wercke te scriuene — xii lb.* » — in de marge: *par confession de phe. de huerne il est accoustumé* (id., f 49 v°); — hetzelfde o.a. ook in 1454 (Strek. VIII, f 192 v°) en elders.

caten¹⁴¹. Het spreekt vanzelf, dat hier een toetssteen werd geboden om de waarde van de bereikte resultaten na te gaan en dat men in het duplicaat van het jaar 1458-1459 de handen van deze klerken moet terugvinden. Ik ging dat dan ook op het Rijksarchief te Brussel — waar de afschriften bewaard zijn — controleren en vond er de verwachte handen terug, d.w.z. voor het jaar 1458-1459 de hand van Ph. van Huerne die het tweede exemplaar geheel voor zijn rekening nam. Het exemplaar dat te Oudenaarde bewaard bleef, werd geschreven door Pieter Hanoke, die op een gegeven ogenblik evenwel de hulp heeft ingeroepen van één van de klerken van de bank der oppervoogden : Gillis van den Winkele¹⁴². Wat met Pieter Hanoke aan de hand is geweest, is trouwens een beetje raadselachtig. Hij is niet lang als klerk in dienst gebleven. Was hij ziekelijk ? Is hij vroeg gestorven ? In elk geval, hij heeft weinig geschreven en werd regelmatig geholpen. Vergelijking met de register van de oppervoogden toont wie zijn helper was, nl. de bovenvermelde klerk van de oppervoogden.

Met een hoge graad van zekerheid kon aldus worden uitgemaakt welke stukken door Gheeraert Raephoeft, Jan van Huerne, Jacop Hanoke en Jan Meere werden geschreven, terwijl natuurlijk ook het handschrift van enkele klerken van de oppervoogden bekend is, nl. van Frans Dreet en van Gillis vanden Winkele.

Waarom van de handen van de overige 15e eeuwse schepenklkerken geen specimen kan worden geboden, wordt duidelijk wanneer men het volgende bedenkt. Omstreeks 1485 heeft de stad beroep gedaan op hulp voor haar twee officiële schepenklkerken, zodat men de draad verliest. Dat was al vroeger gebeurd : in de tijd van Pieter Hanoke nl. en in 1472 (rekening over het jaar 1471-1472). De rekening over het jaar 1458-1459 werd begonnen door Pieter Hanoke, die eraan werkte van folio 120 r° tot 142 r° (± de helft); daar begint een nieuwe hand, die de rekening voltooide en schreef van f 142 r° tot f 175 v°. Nergens is gezegd wie deze helper was, maar vergelijking met de gelijktijdige registers van de oppervoogden toont, dat de stad iemand van de tweede schepenbank heeft geroepen : Gillis vanden Winkele. Een gelijkaardig geval doet zich voor in 1472 : Phelips van Huerne en Jan Meere schrijven de rekening over het jaar 1471-1472, maar worden bijgestaan door een andere klerk, die misschien

(141) Vgl.: « Item betaelt phelips van heurne ende pieter hanoken van dat zij ghescreuen hebben de double vander Rekeninghe vander stede mids der stoffen Achteruolghende den beuele van mynen heeren den commissarissen — xii lb. » (Strek. XII, f 170 v°).

(142) Dit is de klerk die we van 1436 tot 1447 in het hospitaal konden volgen.

iemand van de voogdenklerken was, maar het is niet zeker (Strek. XII, f 182 v° - tot het einde). Ik duid deze onbekende hand aan met A. Ze duikt weer op in de stadsrekening 1475-1476, die ze alleen schijnt te hebben geschreven; verder ook in de rekening 1476-1477 en 1477-1478 (ook deze rekeningen schreef ze volledig). Maar in de rekening 1477-78 (reg. XIII f 262 v°) begint het werk van een andere onbekende hand die stellig niet die van één van de voogdenklerken is (hand B) en ook nog niet die van O. Van Huerne, want die is dan nog geen stadssecretaris. Zo zien we ver vóór 1492, het jaar waarin stellig drie officiële schepenklerken werkzaam zijn, al drie handen aan de rekeningen schrijven en straks zelfs vier, nl. A, B, O. van Huerne en François Meere (Strek. XVI tot XIX, a° 1486-1502). Ze zijn zelfs niet altijd scherp uiteen te houden, omdat het ook mogelijk is, dat daaronder van eenzelfde hand varianten kunnen voorkomen. Het is zelfs niet uitgesloten, dat A toch een variant is van de hand van Jan Meere.

De mogelijke hulpklerken uit die tijd zijn ons evenwel bekend; het zijn de rederijker Andries vander Meulen en de stadstrompetter Jan van Aspere.

Jan van Aspere heeft stellig aan de stadsrekeningen gewerkt, al heeft hij aanvankelijk misschien niets anders gedaan dan het perkament en de registers gereedgemaakt. Dat hij voor de stad ook schrijfwerk heeft verricht weten we nochtans met zekerheid, al blijkt niet rechtstreeks dat hij delen van de rekeningen zou hebben geschreven. Zulks is evenwel waarschijnlijk¹⁴³.

Dat ook op de diensten van Andries vander Meulen door de magistraat voor schrijfwerk beroep werd gedaan is al van vroeger bekend. E. Vander Straeten heeft in zijn *Notice sur André Vander Meulen* de nodige bewijsplaatsen daarvoor bijeengebracht¹⁴⁴. Als

(143) Jan van Aspere (of Haspere) vinden we het eerst als stadstrompetter: « Item betaelt janne Rijckaerts den brecht ende hannekin van haspere van twee gheboden te doene a son de trompe — xxxij s. » (Strek. XVI, f 270 v°, a° 1489-1490); — later als helper bij het schrijven van de rekeningen: « Item betaelt jan van aspere van sekeren dienst bij hem der stede ghedaen jnt scrijuen vander Rekeninghe ende anderseins — vi lb »; — « Item den seluen vanden Rekeninghen te snijdene / bereedene / Reghelne / ende tcalc vut te wriueue tsamen — iij lb. » (Strek. XVII, f 248 v°, a° 1493-1494); — als scribent: « Item betaelt jan van aspere van zekeren copien bij hem ghescreuen jn den name vander stede » (Strek. XVII, f 187 v°, a° 1492-1493); en vooral dit: Betaelt hannekin van aspre ende ghijkin vander muelne (is dit Andries? vgl. beneden) vanden arbyde bij hemlieden ghedaen bij laste van scepenen binnen desen jare jn dabsencie van den cleercken ende ten diuerschen stonden elken iij lb. compt — viii lb. » (Strek. XVII, f 131 r°, a° 1490-1491). In 1498 schreef Jan van Aspere de lijst met de namen van degenen die met de Sint-Jorisgilde naar Gent trokken (Strek. XVIII, f 247 r°).

(144) Zie *Messageur de Sciences historiques de Belgique*, Gand, jg. 1853, blz. 5 vlgg.

onder-griffier staat hij dan ook in onze literatuurgeschiedenis opgetekend¹⁴⁵. Maar of hij daadwerkelijk bij het schrijven van de rekeningen is betrokken geweest, kan moeilijk worden bewezen. Stellig blijft die mogelijkheid open, en ten overstaan van de feiten zoals die hierboven werden beschreven is het zelfs waarschijnlijk dat hij één van de niet-stadsklerken is geweest wier hand in de stadsrekeningen uit het einde der 15e eeuw wordt aangetroffen. Opmerkelijk is dat A. Vander Meulen precies in 1473 als scribent voor het eerst in de stadsrekeningen is vermeld¹⁴⁶.

Ik kan nu mijn overzichtelijke tabel van de Oudenaardse schepen- klerken aanvullen met gegevens omtrent het aandeel van elk aan de stadsrekeningen¹⁴⁷.

STADSREKENINGEN VAN :

- 1406-1407 tot 1414-1415 : geschreven door Gheeraert Raephoeft; —
 1415-1416 tot 1420-1421 : geschreven door Jan van Huerne; —
 1421-1422 tot 1449-1450 : geschreven door Jacop Hanoke; —
 1450-1451 tot 1456-1457 : geschreven door Phelips van Huerne; —
 1457-1458 : geschreven door Pieter Hanoke; —
 1458-1459 : geschreven door Pieter Hanoke + G. Van den Winkele; —
 1459-1460 : geschreven door Ph. van Huerne (f 180 r° - f 197 v°),
 Pieter Hanoke (f 225 v° - 233 v°); —
 1460-1461 : geschreven door Pieter Hanoke; —
 1461-1462 tot 1463-1464 : geschreven door Ph. van Huerne; —
 1464-1465 : geschreven door Jan Meere; —
 1465-1466 tot 1466-1467 : geschreven door Ph. van Huerne; —
 1467-1468 : geschreven door Jan Meere (+ een paar regels door Ph.
 van Huerne); —
 1468-1469 tot 1470-1471 : geschreven door Ph. van Huerne; —
 1471-1472 : geschreven door Ph. van Huerne, Jan Meere + een hand
 A (reg. XII, f° 182 v°); —
 1472-1473 : geschreven door Ph. van Huerne; —
 1473-1474 : geschreven door Ph. van Huerne; —
 1474-1475 : ontbreekt; —
 1475-1476 : geschreven door A; —
 1476-1477 : geschreven door A; —
 1477-1478 : geschreven door A; —
 1478-1479 : geschreven door een hand B; —
 1479-1480 : geschreven door B + A (op f 102 r° van reg. XIV de
 twee samen); —
 1480-1481 : geschreven door een nieuwe hand, waarschijnlijk die van
 van de nieuwe klerk, Olivier van Huerne; —

(145) Zie G. KALFF, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde in de 16e eeuw*. Leiden 1889, blz. 115.

(146) E. VANDERSTAETEN, *o.c.*, blz. 6, voetnoot.

(147) D.w.z. de exemplaren die op het Stadsarchief te Oudenaarde berusten.

1481-1482 : id.

1482-1483 : id.

1483-1485 : id.

1485-1486 : id.

1486-1487 : geschreven door B tot f° 9 r°, dan weer de hand van Olivier van Huerne, met nog delen door B.

Hier verliest men alle zekerheid. Tot 1500 kan men verder herkennen : de hand B, hoofdzakelijk de hand van O. van Huerne en in 1494-1495 (Strek. XVIII, f 91 v°) weer een nieuwe hand, vermoedelijk die van François Meere. Op bepaalde plaatsen kan men ook A herkennen, nl. in reg. XIX, f 234 v°, a° 1499. Hoe graag men dat ook zou willen doen, het blijkt niet mogelijk de hand van de rederijker A. Vander Meulen aan te wijzen; m.i. moeten we die zoeken onder A of B, maar nog eens, er is geen zekerheid.

Natuurlijk kan door vergelijking ook worden uitgemaakt wat het aandeel van deze klerken in andere dokumenten is geweest, zoals het *pachtboek*, de registers van *Acten en Contracten*, het *poortersboek* e.a.

3. De overige klerken

Van de klerken van de oppervoogden kan alleen van twee mensen het handschrift met zekerheid worden aangewezen : van Frans Dreet en Gillis Vanden Winkele die we ook uit het hospitaal kennen.

Wat Pamele betreft mag worden aangenomen, dat de stukken van \pm 1300 van de hand van die bewuste Tristam zijn, terwijl we de hand van T. de Temmerman kunnen vermoeden achter het handschrift dat in de Pamelse registers van \pm 1406 wordt aangetroffen. Verder is er alleen zekerheid voor het handschrift van O. Cabelliau (15e eeuw) en voor die van Jan den Zaghere. Het werk van Fr. Van Rokeghem valt buiten de hier beschouwde periode.

Blijven nu nog enkele opmerkingen te maken in verband met de wijze waarop de klerken het werk aan de stadsrekeningen onder mekaar verdeelden. Het bovenstaand overzicht toont duidelijk dat vóór 1459, het jaar waarin voor de eerste maal de stadsrekeningen in tweevoud moesten worden opgesteld¹⁴⁸, de jongste van de twee klerken jaar na jaar de stadsrekening schreef. Hij was de laatst gekomene, en wanneer hij kwam, werd de oudere klerk van het lastige schrijfwerk zoveel mogelijk ontslagen. In

(148) De eerste rekening in duplo liep over het jaar 1458-1459.

samenhang daarmee staat misschien nog niets anders. Na Goeric van Landhuut¹⁴⁹ schijnt Oudenaarde geen zelfstandige pensionaris meer te hebben gehad vóór ± 1465. Van ± 1420 af zien we inderdaad steeds één van de schepenklerken, en wel de oudste als dusdanig fungeren¹⁵⁰. Men mag aannemen dat het, in de eerste helft van de 15e eeuw althans, een traditie was geworden om bij de aankomst van een nieuwe schepenklerk de jongste met het schrijfwerk, de oudste met het rechterlijk beleid van de stad te gelasten.

Een belangrijke vaststelling is, dunkt me, nog deze. De oudere klerk oefent over de jongere ambtsbroeder een zeker toezicht uit. Typisch is het b.v. hoe in de eerste jaren waarin Ph. van Huerne de stadsrekening schreef, J. Hanoke regelmatig de folio's ondertekende¹⁵¹. Was dat een controle? Of moest die handtekening dienen om de rekening het nodige gezag te verlenen? Een gelijkwaardig verschijnsel kan men vinden in latere tijd. Opmerkelijk is b.v. ook de rekening over het jaar 1491-1492. Vermoedelijk heeft O. Van Huerne die geschreven, maar ze wordt nagezien door iemand anders, die de door Van Huerne opengelaten plaatsen aanvult¹⁵². Was dat Jan Meere? Het is niet met zekerheid uit te maken.

Het is hier ook de plaats om na te gaan wat de schepenklerken niet hebben geschreven. Ook dat kan men van jaar tot jaar aflezen van de stadsrekeningen, waar een post is voorzien voor de uitgaven aan «advocaten, huyssiers ende clercken». Het is onbegonnen werk al deze stukken nader te analyseren: het zijn er geregeld een twintigtal. Globaal gezien kan worden gezegd, dat het hier vooral processen, notariële acten of vidi-mussen betreft. Maar het blijft een feit, dat vele stukken «in den name van der stede» door niet-Oudenaardenaren zijn geschreven, te Gent, te Doornik, te Parijs, te Brussel en elders. Ik kan het verschijnsel hier alleen illustreren aan de hand van enkele voorbeelden. In 1442 b.v. betaalt Oudenaarde .ix.lb. x s. aan «meester galois du ploich der stede procureur jnt parlement te paris ouer sekere schrifturen die hij ghemaect heeft ter causen vanden appeelle jeghen die van gheroudsberghe»¹⁵³. In dezelfde tijd was de Oudenaardse advocaat te Gent Gillis de Clerc. Hij is zeer dikwijls tussengekomen in geschillen tussen Oudenaarde

(149) Vgl. boven, de voetnoten 65 en 119, en beneden voetnoot 171.

(150) Zie daarover beneden, sub III.

(151) Nl. Strek. VIII, f° 79 r°, 90 r°, 91 r°, 92 r°, 93 r°, 94 r°, 95 r° 96 r°, e.a. en 241 r°, waar we van J. Hanoke een mooi gekunstelde handtekening aantreffen.

(152) Strek. XVII, f° 125 r°, a° 1491-1492.

(153) Strek. VI, f 114 v°.

en Gentse poorters vóór de schepenen van der keure en wordt in de jaren 1450-1451 regelmatig in de Oudenaardse stadsrekeningen vermeld, tegelijk met de geschriften die hij maakte. Maar ook de Gentse schepenklerken schreven soms brieven voor Oudenaarde, nl. meester Gillis Papal. Als « secretaris vander stede van ghent » is hij opgetekend in de stadsrekening van Oudenaarde van 1446-1447 (Strek. VII, f 18 v°). Hij schreef voor Oudenaarde in 1448 en in 1449. Anderzijds werkten ook de onderklerken van de Gentse secretarissen voor Oudenaarde, zoals in 1472 de « cleric van guido secretaris van ghend » die « zes copien van graciën » maakte¹⁵⁴. Te Doornik kwamen Oudenaardse « brieven » tot stand in het geestelijk hof, waar de Oudenaardse procureur of diens klerken voor de stad schreven; in de jaren 1435-1450 was dat Arent Hoste¹⁵⁵. Elders nog ontmoeten we het werk van de klerken van meester Jan Wieland, griffier van de Raadkamer¹⁵⁶.

Even belangrijk is het volgende. Ook te Oudenaarde zelf zijn er van in het begin van de 15e eeuw — waarschijnlijk ook vroeger, maar er zijn geen bronnen beschikbaar — mensen die geen schepenklerken waren met schrijfwerk van de stad belast geworden. Het feit is des te interessanter, daar het ons onrechtstreeks inlichtingen aan de hand doet nopens de talenkennis van de schepenklerken zelf. We zien inderdaad hoe nog om het midden van de 15e eeuw Oudenaardse notarissen en priesters voor de stad schrijven en, vooral, vertalen uit of naar het Latijn. De naam die in dit verband het meest voorkomt is die van *Robrecht Hoën II*, priester, deken van Oudenaarde, notaris en (in de tweede helft van de 15e eeuw) meester van het hospitaal. Maar hij was niet alleen : er zijn nog *Claeis Boruel* — toentertijd priester te Oudenaarde — *Michel van Comene*, notaris; *Jan vanden Hende*, priester; *Pieter de Backer*, notaris¹⁵⁷. Vooral *Michiel van*

(154) *Gent* : « Item ghegheuen gillis papal van zekere lettren die hij ghemaect heift om de stede... » (Strek. VII, f 118 v°); — « Item ghegheuen meester gillis papal van sekere scifturen die hij omme de stede dit jaer ghemaect heift — lxi, s. » (Strek. VII, f 158 v°, a^o 1449-1450); — de klerk van « guido secretaris van ghend » in Strek. XII, f 247 v°.

(155) *Doornik* : « Item ghegheuen arent hoste van zekere sciftueren die hij ghemaect heift omme de stede... » (Strek. VI f 239 r°, a^o 1445-1446).

(156) « Item ghegheuen meester jan wielands cleric van eenen brieue ende andre scifturen... » (Strek. VI, f 149 v°, a^o 1444-1445); wie hij was blijkt verder : « meester jan wielant greffier in de camere vanden Rade » (Strek. VII, f 34 v°, a^o 1446-1447).

(157) Weer kunnen enkele voorbeelden volstaan.

« Item ghegheuen her claeis boruel ouer zeker vidimus die hij der stede ghemaect heift — xl s. » (Strek. VI, f 114 r°, a^o 1442-1443); —

« Item ghegheuen michiel van comene van sekere sciftueren die hij der stede ghemaect heift — iiii lb. » (Strek. VI, f 199 v°, a^o 1444-1445); —

« Item ghegheuen der jan vanden hende presbytre van dat hij bij laste van scepenen den heesche van meester gilles bachau ende vanden promoteur van

Comene schijnt voor het gewone schrijfwerk van de stad regelmatig de schepenkerken bij hun afwezigheid te hebben vervangen¹⁵⁸.

Michiel van Comene was herkomstig uit Ieper. Hij werd in 1449 poorter van Oudenaarde door schenking van de jonge prins « van charlois »¹⁵⁹ en vestigde zich te Oudenaarde waar hij met een Oudenaardse trouwde¹⁶⁰. Uit een plaats in de registers van de oppervoogden te Oudenaarde blijkt, dat hij een zoon had, ook een Michiel, die « secretaris ons gheduchte heren was » en in 1487 stierf¹⁶¹.

Naast Michiel van Comene werkte nog een andere notaris *Gheeraert van Comene*, priester, die eveneens voor de stad

lueuene vanden latine translateerde in vlaemsche — vi lb. » (Strek. VIII f 239 v°, a° 1455-1456); —

« Item ghegheuen Dher Robrecht hoen presbytre ende notaris van eener procuratien te makene jn lattine omme te sendene te lueuene hem betaelt — xxxij s. » (Strek. VIII, f 239 r°, a° 1455-1456);

« Item ghegheuen her Robbrecht hoen van sekere scrifturen die hij ghemaect omme der stede in latine ende vidimusse van preuilegen — vi lb. » (Strek. VII, f 157 v°, a° 1449-1450); —

« Item ghegheuen den ersten dach van wedemaent dher Robrecht hoen notaris van dat hij ghetranslateert hadde eenen heesch ghemaict op nicasis de schietere vten latine jn Vlaemsche — xxxii s. » (Strek. VIII, f 240 r°, a° 1455-1456); ook in 1472 verrichtte hij werk voor de stad (Strek. XII, f 278 v°), ook in 1489 (Strek. XVI, f 267 v°); —

« Item her pieter de backer notaris die translateerde vten latine in Vlaemsche twee lettren jeghen die van brugge — xl.s » (Strek. XVII, f 126 r°, a° 1491-1492).

(158) Ziehier de bewijsplaatsen:

« Michiel van comene omme dat hij ghescreuen heeft alle de ordinancien die de ghezworne boschmeesters van dornicke gheordineert met die van Audenaerde... » (Strek. VII, f 208 v°, a° 1450-1451); —

« Item michiel van comene van dat hij ghemaict heeft zekere scriftueren omme scepenen van Audenaerde ende ooc de ordinancie van haerlieder hauweete den xiisten dach jn laumaent hem van al ghegheuen — xxiiiij s. » (id.); —

« Item betaelt michiel van comene voor zekere pine ende moyte van zekere lettren ende instructien die hij maecte van zaken der stede aucleuende mids der absentie vanden clercken die Jnden heurbeur vander stede vte waren — xlvij s. » (Strek. IX, f 43 r°, a° 1456-1457); —

« Item Betaelt michiel van comene van eener Jnstructie die hij maecte omme de stede jnde Absencie vanden clercken — xx s. » (Strek. IX, f 172 v°, a° 1458-1459).

(159) Blijkens de poortersboeken en de stadsrekeningen: « Michiel van comene van Ypre was ontfæn vry poirter bij beuele van onsen Jonghen prince den graue van charlois... jn jaer xiiii^e negen ende veertigh... » (Pb. Oud., f 162 v°); — « Item Ontfaen al diesghelijcx van michiel van comene die hij begherten van minen vorseiden heere van charlois worden es vry poirter van Audenaerde — l.s. » (Strek. VII, f 90 v°).

(160) Blijkens een oorkonde uit het hospitaal: nl. met « lansseloet lieuens dochter nu sijnde twijf van michiel van comene » (HO, O nr. 521).

(161) St. G. Oud. IX, f 287 r°.

schreef¹⁶². Of hij tot dezelfde familie behoorde, heb ik niet kunnen uitmaken.

Maar intussen is het duidelijk, hoe voorzichtig men met bepaalde geschriften moet omgaan. De Ieperling Michiel van Comene heeft inderdaad zeer veel voor de stad geschreven en het ligt voor de hand dat van heel wat stukken, waarop overigens de naam van de Oudenaardse schepenen kan voorkomen, de taal zijn stempel zal dragen.

Waar we zien, dat voor vertaalwerk (of voor het schrijven van Latijnse stukken) de stad beroep deed op andere mensen dan haar eigen klerken, moeten we ons één vraag stellen, en wel deze: kenden de schepenklerken zelf niet voldoende Latijn? Ik zal die evenwel in een volgend kapittel nader onderzoeken.

Merkwaardig is ten slotte nog het feit, dat in de 15e eeuw de schepenklerken al minder en minder ook zelf de schepenbrieven schrijven. Zeer dikwijls moeten ze vrede hebben genomen met de lectuur ervan en de bekrachtiging door hun handtekening.

Het schijnt zowat het systeem te zijn geweest van Jacop Hanoke. Op het stadsarchief te Oudenaarde berust een bundel herkomstig uit het klooster van Sion¹⁶³. Het eerste stuk daaruit is een Oudenaardse schepenbrief die de handtekening draagt van Jacop Hanoke. Die oorkonde is stellig niet door de klerk geschreven: hij nam genoegen met het plaatsen van zijn handtekening, terwijl hij op het stuk ook schreef: « Aldus staet jn scepenen pappier ».

Een gelijkaardig geval doet zich voor in het archief van het hospitaal. Daar berust een oorkonde¹⁶⁴ geschreven door Jan Van Clesseneere, maar getekend en gedateerd door Jacop Hanoke (12 november 1456), die hier weer op het stuk schreef: « Aldus staet in scepenen pappier ».

Een grondig onderzoek van de 15e-eeuwse stadsrekeningen heeft toegelaten hier een aantal belangrijke — en onvermoede — resultaten te bereiken. Voortaan zal het mogelijk zijn het taalkundig onderzoek van de Oudenaardse bronnen op vaste grondslag te laten rusten. Een allereerstige vraag als deze: zijn de bronnen wel degelijk door Oudenaardenaren geschreven en welk is het aandeel van de onderscheiden klerken geweest, kan nu met voldoende zekerheid worden beantwoord: op het stuk van de herkomst van de klerken kunnen de geschriften die uit de schrijfinstanties van de Oudenaardse schepenbanken stammen ten volle

(162) « Eerst betaelt dher gheraert van Comene presbytre ende notaris van eenen vidimus van priuilegien twelke hij ghemaect heeft bij laste van scepenen » (Strek. X, f 121 v°, a° 1461-1462).

(163) Nr 1 van de bundel « Sion ». De oorkonde is van 1458.

(164) In farde 29.

worden vertrouwd, natuurlijk voor zover die door de Oudenaardse schepenklerken zelf werden geschreven; maar ook in dat verband konden we veilige wegwijzers plaatsen.

III. STAND EN SCHOLING VAN DE KLERKEN

In de voorafgaande bladzijden werd aangetoond, hoe gesloten de Oudenaardse administratie in de hier bestudeerde periode is geweest. Niet alleen hebben een aantal families gedurende eeuwen soms de schepenzetels bezet, een aantal ervan hebben ook aan de stad de secretarissen geleverd : de familie Van Huerne, Van der Meere, en in mindere mate de familie Hanoke. Maar hoe dan ook, zelfs wanneer niet een geheel geslacht, zoals het geslacht Van Huerne, en de schepenzetels en de posten van stadsklerken heeft bezet, deze laatsten stamden steeds uit vooraanstaande Oudenaardse families, die bovendien in andere Oudenaardse instellingen hun leden als klerken of griffiers wisten te plaatsen : de familie Van Maercke en Van Clesseneere in het hospitaal b.v.

Ten overstaan van de weinige gegevens die we over de klerken van het stadje Pamele bezitten, kunnen niet even preciese feiten worden aangehaald als voor Oudenaarde het geval is. Maar zoveel mag worden aangenomen, dat ook daar de renderende post van stadsklerk aan de invloedrijke autochtone families werd toevertrouwd. De oudst bekende Pamelse klerk was gehuwd met *jonkvrouw Margareta Cabelliau*, dochter van een van de vroegst bekende adellijke families van Oudenaarde. De Cabelliau's mogen aanvankelijk tot de kleine adel hebben behoord, in de 14e eeuw vindt men ze als heren van Mullem¹⁶⁵. Anderzijds moet daar ook aan de 16e-eeuwse klerk *David van Pamele* worden herinnerd, terwijl ook nog naar *François van Rokeghem* kan worden verwezen : allen inheemsen en patriciërs¹⁶⁶.

(165) Zie H. DE LIMBURG-STIRUM, *Seigneuries de Flandre*, H.G.O. Kr. Oud. VIII, blz. 89. In de grond heeft ook de familie Cabelliau een aantal klerken en geleerden aan Oudenaarde en Doornik geschonken. Een *Tristandus Cabelliau de Aldenardo, Torn.d.* studeerde te Leuven in 1428, zie REUSENS E.H. J., *Matricales de l'université de Louvain*, Bruxelles, 1903, I, 191, 14. Enkele van de vroegst bekende Oudenaardse schepenen waren leden van deze familie, nl. Jacob Cabillau (a° 1286), Goessin Cabillau (a° 1348), e.a. (A.M. II, blz. 175). Cabelliau's zijn te Doornik aan de kathedraal verbonden geweest en liggen er begraven.

(166) De familie Van Rokegem moet herkomstig zijn van Rokeghem onder Maria-Horebeke (arr. Oud.), maar al vroeg een kasteel en een heerlijkheid op Elsegem (arr. Oud.) hebben bezeten (zie o.a. H. DE LIMBURG-STIRUM, o.c., H.G.O.Kr. Oud. VIII, blz. 91). Daar zal zich wel een afgescheiden tak hebben gevestigd. Te Oudenaarde bestond ook een « Steen van Rokeghem »; in 1363 spreekt het Pab.Oud. ervan in deze termen : « Op mijns heren pieters huus ende houe van Rokighem van Jans zijns vader porterscepe — xl. s. » (Pab. Oud., f 6 r°).

Een laatste belangrijke vraag blijft hier open. Welke was de intellectuele vorming van de Oudenaardse en Pamelse stadsklerken? Diets — in de 15de eeuw zeggen ze zelf *vlaemsch*¹⁶⁷ — schreven ze vlot, zowel in de deftige vorm van de kanselarijtaal als in de lossere, natuurlijker gestalte van de taal van het dagelijks gebruik. Elke stadsrekening toont van stilistisch standpunt uit dan ook een tweeledig karakter: er zijn delen in de deftige geleerde stijl, die betrekking hebben op juridische of financiële kwesties, tegenover delen, waarin in een veel lossere syntactisch verband en op natuurlijke wijze de dingen van elke dag met de mondgemene woorden staan opgetekend: de posten o.a. die handelen over de uitgevoerde stadswerken.

In feite staan we voor een tegenstelling bestuurstaal en rechterlijke taal aan de ene kant tegenover de meer gebruikelijke taal uit de volkssfeer aan de andere; maar daardoor wordt ook het bewijs geleverd, dat de schepenklerken bekend waren met de taalvormen van verschillende sociologische sferen. Reeds De Vooy heeft gewezen op dit belangrijke verschijnsel waarmee bij de studie van het middelnederlands rekening moet worden gehouden¹⁶⁸. In dubbele richting dus is dit verschijnsel merkwaardig: voor het taalonderzoek zelf, dat in de traditionele geijkte bestuurstaal, die tevens al een tamelijk algemeen karakter vertoont, op menige vorm zal stoten die op taalmenging of taalgeleerdheid wijst¹⁶⁹ én voor de kennis van de scholing die de klerken moeten hebben genoten.

Ik wil hier nog even ingaan op het tweede punt: welke scholing hebben de Oudenaardse klerken gekregen?

Het ligt voor de hand, dat de hier opgediepte Oudenaardse klerken wel te Oudenaarde zelf elementair onderwijs zullen hebben ontvangen en misschien zelfs meer. Diets zullen ze stellig in hun vaderstad hebben geleerd, maar misschien ook wel Frans en elementair Latijn. De scholen waarin ze dergelijk onderricht konden genieten, bestonden te Oudenaarde blijkbaar wel. Maar ze moeten toch een breder vorming hebben gekregen: enkelen van hen zien we inderdaad geregeld optreden in de rechtzaken, d.w.z. tegelijkertijd fungeren als schepenklerk en als pensionaris. Misschien was dat in de 14e al gedeeltelijk zo, maar het is niet waarschijnlijk. Inderdaad, wanneer de stadsrekeningen verschijnen en we daarover iets kunnen vernemen, beschikt Oudenaarde over twee pensionarissen, waarvan één bovendien waarschijnlijk een

(167) Vgl. boven, voetnoot 157.

(168) DE VOOYS, C.G.N., *Gesch. Ndl. Taal*, 5e druk, Antwerpen, 1951, blz. 19; al in de 1e druk, 1931.

(169) Vgl. hiervoor ook DE VOOYS, C.G.N., o.c. blz. 13, 17, 19 en 20.

Gentenaar was. Twee pensionarissen zal men achteraf te Oudenaarde niet meer gelijktijdig aantreffen. Ik meen uit dat alles te mogen besluiten, dat de schepenklerken van \pm 1400 en vroeger, zelf niet rechtskundig geschoold waren. In de loop van de 15e eeuw immers zijn sommige stadssecretarissen van Oudenaarde tegelijk pensionaris geweest.

Verdam heeft de betekenis van *pensionaris* omschreven als: « rechtsgeleerd ambtenaar eener stad, vastbezoldigde rechtsgeleerde raadsman »¹⁷⁰ en het is buiten kijf dat de pensionarissen in de rechten hadden gestudeerd.

De vroegst bekende pensionarissen van Oudenaarde waren *Goeric van Landuut* (of *Landhuut*) en gelijktijdig met hem meester *Clays vander Eeken*¹⁷¹. Deze laatste woonde niet te Oudenaarde aangezien hij zich speciaal naar Oudenaarde verplaatste¹⁷² om er de stadszaken te regelen. Waarschijnlijk was hij uit Gent.

Goeric van Landuut moet zelfs een klerk hebben gehad, nl. Pieter de Voght tenminste als « pieter goericx clerc », vermeld in 1406 dezelfde is als die *Pieter de Voght* van twee jaar later¹⁷³.

Iemand die we na 1422 regelmatig ook als pensionaris voor Oudenaarde zien fungeren, is de nu al bekende klerk *Jacop Hanoke*¹⁷⁴.

Hiermee wordt het duidelijk, dat ook de schepenklerken in rechtszaken zijn opgetreden en vanzelfsprekend rijst daarbij de vraag waar ze de nodige vorming ontvingen. Het is duidelijk dat men onmiddellijk aan de universiteiten Parijs en Leuven denkt.

Al wordt hij nooit pensionaris genoemd, ook *Phelips van Huerne* heeft de belangen van de stad op juridisch gebied verdedigd¹⁷⁵.

(170) Mnl. Hwdb., blz. 462, i.v. *pensionarijs*.

(171) Voor Goeric van Landuut, zie boven, voetnoot 65; — wat betreft Clays vander Eeken: « Item meester clayse vander eeke pencionaris vander stede was ghelast ende ghebeden met der copie vanden mandemente Ende met den rade / Jn gheschrifte gheset die scepenen ghehadt hadden op tvorseide proces Ende met der copie van haren priuilegen der op raed te hebbene / an meesters van rechte beede tamiens ende te parijs daer hi voer... » (Strek. I, f 25 v°, a^o 1406-1407).

(172) « Eerst ghegheuen meester clayse vander heeken aduocaet vander stede van iij daghen dat hi taudenaerde quam met ij perden daer hi grosseerde de scifturen van den ghedinghe ... » (Strek. I, f 67 r°, a^o 1407-1408).

(173) Men vgl. deze twee vindplaatsen: « Item pietren goericx clerc van scifturen ende dienste die hi der stede ghedaen heeft jn hoofscheden — ii lb. » (Strek. I, 25 v°). (Er was in de vorige alinea zopas gesproken over « goeric van landhuut ») en « Item pietren den voght van dat hi op diaer verleden registreerde alle de ghedinghe die de stede heeft hanghende jn ons gheduchts heeren camere Jeghen die vanden lande van Aelst ende eenen bouc der af maecte — » (Strek. I, f 79 v°, a^o 1408-1409).

(174) In 1436 o.a., zie A.M. IV, blz. 30, 33, 34 e.a.; ook in 1451, zie A.M. V, blz. 291.

(175) Nl. in 1454: « Item ghegheuen mer Jan van scorisse Ruddere heere van ayshoue ende phelips van heurne van dat zij ghelast waren te trecken

Later doet *Olivier van Huerne*¹⁷⁶ hetzelfde, al moet worden opgemerkt, dat in de jaren 1350-1460, zelfs op het ogenblik dat *Jacop Hanoke* nog klerk was, de stad soms beroep heeft gedaan op een pensionaris die niet tot het vaste personeel behoorde¹⁷⁷.

Merkwaardig is het geval van de volgende bij naam bekende stadspensionaris van Oudenaarde: *Guy van Seclin*. Hij kwam in 1453-1454 van Gent naar Oudenaarde over en moet te Gent tot een aanzienlijke familie hebben behoord¹⁷⁸. Te Oudenaarde zal hij de stamvader worden van een geslacht dat in de 16e eeuw en later in de magistratuur aldaar een vooraanstaande rol zal spelen. *Guy van Seclin* werd in 1455 te Oudenaarde al burgemeester, alsook in 1457¹⁷⁹. Verscheidene malen zien we hem ook als schepen fungeren, nl. in 1461, 1465, 1468 (oppervoogd), 1469, 1470, 1472, 1475; in 1499 nam zijn zoon *Jan van Seclyn*, voor de eerste maal de functie van schepen waar¹⁸⁰. Waarschijnlijk treedt in 1465 *Guy van Seclin* ook al als pensionaris op¹⁸¹, en stellig in 1468¹⁸². Blijkbaar een Gentenaar dus, die in dienst van Oudenaarde is gekomen.

Deze uitweiding over de pensionarissen was nodig, omdat ze ons moet toelaten onrechtstreeks enig licht te verkrijgen nopens de intellectuele vorming der stadsklerken. Inderdaad, zijn ook zij rechtsgeleerden geweest, dan moeten zij een universitaire vorming hebben genoten. En het is dan de vraag waar.

De inschrijvingsregisters van de universiteit te Leuven vermelden

bij minen heere den prelaet van eename omme zekere zaken der stede angaende mids xii s. sinen clerck iii lb.» (Strek. VIII, f 191 v°, a^o 1454-1455).

(176) In 1491: «Item betaelt diuersche orconden toten ghetale van xii personen die ...orcontscip ghyngghen — iiiii lb. xvi s.» — Item betaelt Oliuier van heurne die de vorseide enqueste beleede iii lb.» (Strek. XVII, f 126 v°, a^o 1491-1492).

(177) Blijkens deze vindplaatsen:

«Raesse vanden bossche Jan van quickelberghe als scepenen ende een pensionnaaris ghereden... te brugghen...» (Strek. VIII, f 129 r°, a^o 1453-1454); — «Raesse vanden bossche jan van quickelberghe willem vander meulne als scepenen ende een pensionnaris ghereden te Rijsssele den ij sten dach jn decembre...» (Strek. VIII, f 129 r°, id.). Ook in de Strek. voor het jaar 1449-1450 worden de pensionarissen apart vermeld (Strek. VII, f 160 r°).

(178) «Item ontfaen van Guy van seclin van ghent van dat hij bij gracen ende lesten van minen gheduchten heere van charolois worden es vry porter vander stede van Audenaerde — 1 s.» (Strek. VIII, f 107 r°, a^o 1453-1454).

(179) A.M., II, blz. 202.

(180) Alles A.M., II, blz. 203 vlgg. De A.M. vermelden hem als schepen in 1471, maar hij staat als dusdanig opgetekend voor 1470, nl. in de hoofding van de Strek. voor dat jaar (reg. XII). Dat *Jan* de zoon was van *Guy van S.* blijkt uit A.M. VI, blz. 474.

(181) «Guy van seclin Ghereden te ghent den lesten dach van Aprul bij scepenen vander kuere jn ghent omme hemlieden te biddene dat men zoude willen openen de gate mids der groter vloet vanden watere omme de behoudenesse vanden mersschen welke gaten geopent waren ende was vte drie daghe...» (Strek. XI, f 98 r°, a^o 1465-1466).

(182) Als pensionaris 2 x in Strek. XII, f 38 v°, a^o 1468-1469.

geen enkele van onze Van Huerne's. Wel is er een Oliverus de Huerene in 1443 uit het bisdom Doornik¹⁸³, maar dat kan onmogelijk Olivier van Huerne zijn, die in 1481 schepenklerk te Oudenaarde werd. Misschien was hij dezelfde als deze Olivier van Heurne, die stellig uit Oudenaarde stamde, en in 1454 priester werd¹⁸⁴.

Ook van de Hanoke's, e.a. is te Leuven geen spoor, maar wie we er wel aantreffen dat zijn de Oudenaardse klerk François Meere en waarschijnlijk zijn broer, Willem Meere¹⁸⁵. François Meere liet zich aan de Leuvense universiteit inschrijven in 1482 en Willem Meere eveneens; ze behoorden er tot het college « De Lelie ». Wat ze daar precies gingen studeren is niet aangegeven, vermoedelijk rechten. Opmerkelijk is dat ook de rector van de universiteit toen een Oudenaardenaar was, nl. Arnoldus de Wiemersch¹⁸⁶.

Alles bij mekaar blijken dus weinig Oudenaardse schepenklerken te Leuven te hebben gestudeerd. Toch moeten sommigen van de 15e-eeuwse stadssecretarissen een universitaire vorming hebben genoten, en het ligt voor de hand dat we daarbij aan de universiteit van Parijs denken.

Hoe waarschijnlijk het ook is, dat enkelen althans van de Oudenaardse klerken aan de universiteit te Parijs zouden gestudeerd hebben, in de beschikbare uitgegeven bronnen, die inlichtingen verstrekken nopens de te Parijs in de middeleeuwen ingeschreven Vlamingen, kon ik geen van hen terugvinden¹⁸⁷.

Daar moet dan ook dit kleine onderzoek naar de vorming van de klerken eindigen. Maar het is voldoende gebleken, dat de scribenten die de Oudenaardse administratieve en rechterlijke lichamen hebben bediend degelijk geschoolde krachten zijn geweest. Ook al lieten vele stadsklerken het vertalen uit of in het latijn aan anderen over, de meesten zullen stellig van die taal enkele noties hebben gehad terwijl sommigen zeker ook latijn grondig zullen hebben bestudeerd.

(183) « Oliuerus de Huerene, Torn. dioc. », REUSENS, E.H. J., *Matricule I*, o.c. blz. 164, nr 38. Reusens maakt de opmerking dat de data approximatief zijn.

(184) « Eerst ghegheuen den xviii^{sten} dach van meye her oliuier van heurne doen hij zine eerste messe dede — vi lb. » (Strek. VIII, f 184 r°, a^o 1454-1455).

(185) Vgl. boven, voetnoot 98.

(186) « Franciscus Mere de Aldenardo, ex Lilio », WILS, J., *Matricule II*, o.c., blz. 451, nr. 121; — « Wilhelmus Mere de Aldenardo, ex Lilio », *ibidem*, nr. 117; — « Arnoldus de Wiemersch de Aldenardo artium magister et utriusque juris doctor », *ibidem*, blz. 445.

(187) Zie nl. J. DENIFLE-E. CHATELAIN, *Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis*, Parijs 1884. Wel wordt daar in 1358 een *Petrus Hoen* vermeld (Deel I, 227), die een Oudenaardenaar kan geweest zijn, maar toch niet geïdentificeerd kan worden met één van onze bekende klerken.

Ik mag nu ook besluiten. Het belang van de hier aangevoerde gegevens zal niemand ontgaan. Niet alleen wordt het mogelijk om de bewaarde documenten te bestuderen in het licht van de scholing en de herkomst van de scribenten, er bestaat ook de mogelijkheid om het materiaal met vrij grote zekerheid te schiften. Zulks moet ons beletten om bepaalde afwijkingen in het taalgebruik als sporen van Brugs of Zierikzees dialect te interpreteren, daar waar we met Oudenaardse eigenaardigheden kunnen te doen hebben, of als Oudenaards wat Gents of iets anders is.

Meer en meer wordt het ook begrijpelijk, waarom de middeleeuwse oorkondentaal — althans binnen gebieden als Vlaanderen, Brabant e.a. — in feite al een sterker algemeen karakter heeft gehad, dan men soms heeft gedacht. De mening, dat het onderzoek van de middeleeuwse ambtelijke taal ons « een bonte verscheidenheid van dialecten » zou laten zien¹⁸⁸, moet als een vrome wens worden bestempeld. Natuurlijk kan zulk onderzoek — en er zijn thans enkele voortreffelijke studiewerken voorhanden om het te bewijzen — ons heel wat omtrent de vroegere toestand der dialecten leren, maar dat onderzoek moet met de grootste omzichtigheid worden doorgevoerd; en het materiaal kan niet streng genoeg worden geschift. Alleen wanneer men zekerheid heeft omtrent de herkomst van de klerken, en liefst ook omtrent de school waar ze Diets hebben geleerd en Diets hebben leren schrijven, zal men in staat zijn bepaalde dialektische eigenaardigheden te lokaliseren¹⁸⁹.

Met dat alles wordt niet beweerd, dat de studie van de ambtelijke taal uit vroegere perioden steriel zou zijn. Integendeel, ze kan tot uiterst betrouwbare resultaten leiden. De onderzoeker moet zich alleen maar niet laten meeslepen door een te groot optimisme, noch zich laten verslaan door een al te sceptisch pessimisme. Indien een strenge schifting noodzakelijk is, dan blijkt het ook dat die mogelijk is mits geduld.

Het is dus wenselijk dat ook voor andere centra uit Vlaanderen, vooral de grote als Gent, Brugge, Antwerpen en Mechelen, een grootscheeps onderzoek naar de middeleeuwse klerken en scholen zou worden ondernomen. Waar de stadsrekeningen, de poortersboeken, de wezenregisters en andere bronnen bewaard zijn, is dat onderzoek, mits een oordeelkundig gebruik van de gegevens, verre van onvruchtbaar. Er is in die richting stellig nog veel dankbare arbeid te verrichten.

(188) Men zie b.v. L. GOEMANS, in *Mélanges Camille de Borman*, Luik 1919.

(189) Het situeren in de tijd is natuurlijk veel gemakkelijker.